

คติความเชื่อ “จื่อกู” ในฐานะ “เทพห้องส้วม” กับมุมมองความไม่เท่าเทียมทางสังคม

สุรสิทธิ์ อมรวิชช์ศักดิ์*

สาขาวิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อีเมล : noom2517@yahoo.com

รับบทความ: 27 กุมภาพันธ์ 2567

แก้ไขบทความ: 7 เมษายน 2568

ตอบรับบทความ: 22 เมษายน 2568

บทคัดย่อ: ผลการศึกษาตำนานเรื่องเล่า “จื่อกู” ที่ต่อมาได้รับการบูชาในฐานะ “เทพห้องส้วม” พบว่า การปรุงแต่งความเชื่อเกี่ยวกับผีสาวเทวดาของจีนยังคงยึดโยงกับระบบชายเป็นใหญ่ ศักดิ์และสิทธิ์ของเมียหลวงมีมากกว่าเมียน้อย ซึ่งทั้งหมดนี้ได้สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมที่สืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง

“เทพห้องส้วม” เป็นหนึ่งในวัฒนธรรมความเชื่อของชาวจีน ปรากฏหลักฐานแน่ชัดในช่วงยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้ หรือเมื่อราว 1,600 ปีมาแล้ว หนังสืออัย่วนของหลิวจิ้งซู บทว่าด้วย “เทพจื่อกู” ได้เชื่อมโยงท่านกับห้องส้วมไว้ด้วยกัน ทำให้ “จื่อกู” ได้รับการบูชาในฐานะ “เทพห้องส้วม” อย่างไรก็ดี ภาพลักษณ์ของจื่อกูที่ปรากฏในงานประพันธ์ของหลิวจิ้งซูยังคงความดูร้าย คล้ายว่าเป็น “ผี” มากกว่า “เทพเจ้า” การปรุงแต่งในยุคหลังส่งผลถึงภาพลักษณ์ที่ดีขึ้น กระทั่งมีการระบุถึงการได้รับสถาปนาเป็นเทพเจ้าอย่างชัดเจนในสมัยราชวงศ์ถัง

หัวใจของเรื่องเล่าที่ทำให้ภาพลักษณ์ของจื่อกูดูน่าสงสารคือ ชะตากรรมของผู้เป็นเมียน้อยที่ถูกเมียหลวงกดขี่ กลั่นแกล้งจนต้องฆ่าตัวตายที่ห้องส้วม เพื่อหนีความทุกข์ ความทรมาน หากพิจารณาพร้อมกับสภาพสังคมในยุคสมัยนั้นจะพบว่า เมียหลวงมักมีนิสัยที่หึงหวง อิจฉาริษยา ก้าวร้าว และไม่เกรงกลัวผู้เป็นสามี ซึ่งชะตากรรมของเมียน้อยส่วนใหญ่จึงตกเป็นกรรมกรลำบาก เสมือนแรงงานทาสในครัวเรือน ดังที่จื่อกูถูกใช้ให้ไปล้างส้วมเป็นต้น เรื่องดังกล่าวจึงเป็นกระจกที่สะท้อนความเป็นจริงของสังคมยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้ ความโหดร้ายที่สตรีไร้ทางสู้อย่างเมียน้อยต้องเลือกวิธีการฆ่าตัวตาย เพื่อไปสู่การหลุดพ้นของชะตากรรม

คำสำคัญ : จื่อกู; ห้องส้วม; เมียน้อย; ความไม่เท่าเทียมทางสังคม; ตำนานจีน

* Corresponding author

E-mail address: noom2517@yahoo.com

Beliefs on “Zigu” as the “Toilet Deity” and Perspectives on Social Inequality

Surasit Amornwanitsak

Chinese Section, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

E-Mail: noom2517@yahoo.com

Received: 27th February 2024

Revised: 7th April 2025

Accepted: 22nd April 2025

Abstract: The study of the legend of “Zigu,” who was later worshiped as the “Toilet Deity,” reveals that the construction of beliefs surrounding Chinese spirits and deities remains deeply rooted in a patriarchal system. The status and rights of the principal wife are greater than those of the concubine, reflecting the persistent social inequality that has been passed down through generations.

The “Toilet Deity” is a belief deeply rooted in Chinese culture, evidenced clearly during the North-South dynasties period or around 1,600 years ago. The book of *Yiyuan (A Garden of Marvels)* of Liu Jingsu, particularly the chapter on “God Zigu,” links the deity to the toilet, leading to Zigu being worshipped as the “Toilet Deity.” However, the depiction of Zigu in Liu Jingshu’s writings is fierce, resembling more of a “ghost” than a “deity.” This contrasts with later periods where Zigu is portrayed a better image, even specifying Zigu deification.

The heart of the narrative that created Zigu’s pathetic image revolves around the tragic fate of a concubine oppressed by her the First Wife. Due to oppression and harassment, she commits suicide in the restroom to escape her misery. Considering the social context of that era, first wives often displayed possessive, jealous, domineering behavior without fearing their husbands. Consequently, most concubines face difficulty and hardship, including laboring in households, like Zigu being assigned restroom-cleaning duties. This narrative serves as a mirror reflecting the harsh social reality of the North-South dynasties and the cruel fate where powerless women, like the concubines, opt for suicide as a means of escape.

Keywords: Zigu; toilet; concubine; social inequality; Chinese legend

“紫姑”作为“厕神”之信仰及其在社会不平等视角下的探讨

黄汉坤

泰国法政大学人文学院中文专业

电子邮箱: noom2517@yahoo.com

收稿日期: 2024 年 02 月 27 日 修回日期: 2025 年 04 月 07 日 接受日期: 2025 年 04 月 22 日

摘要: 本文根据“紫姑”成为“厕神”的传说进行分析。研究表明, 中国文化的“鬼神观”仍深受男权主义思想影响, 存在妻的地位高于妾的地位等社会不平等的丑陋现象, 且此一现象一直存在。

“厕神”是中国人民的文化信仰之一。据刘敬叔的《异苑》一文可知, 该信仰早在 1600 年前的南北朝时期已存在。其中的“紫姑神”一章将她与厕所联系在一起, 使得“紫姑”被尊崇为“厕神”。但刘敬叔笔下的紫姑形象依然凶猛, 更像是“鬼”而不是“神”, 和后来所修饰的形象大为不同, 甚至得到了封神的迹象。

紫姑形象显得可怜的故事核心是, 其命运被正妻欺负、羞辱, 直到不得不在厕所自杀, 逃避其之痛苦。结合当时社会风气考量, 就会发现: 正妻往往有嫉妒、妒忌、强悍, 对丈夫无所畏惧的性格。导致大多数妾的命运都很悲惨, 其如家中的奴隶劳动一般。比如紫姑扫厕所等。这类故事如同一面镜子, 反映南北朝社会现象。身为妾的女性选择自杀的方式以解脱残酷的命运。

关键词: 紫姑; 厕所; 妾; 社会不平等; 中国传说

บทนำ

จุดเริ่มต้นของความเชื่อเรื่อง “เทพห้องส้วม” ในคติความเชื่อของชาวจีน ยังคงเป็นเรื่องที่ถกเถียงในเชิงวิชาการอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม คำตอบของประเด็นดังกล่าวคงมาพร้อมๆ กับการที่มนุษย์รู้จักจัดแบ่งพื้นที่เพื่อการขับถ่ายของเสียในร่างกาย กล่าวคือ มีการแยกพื้นที่ใช้งานออกจากตัวเรือน อันเกิดจากกลิ่นเหม็นที่รบกวน หรือจะด้วยประเด็นด้านสุขอนามัย ดังที่พจนานุกรมฮั่นเหวินเจี๋ยจื่อ 《说文解字》ได้อธิบายอักษรคำว่า “เซ่อ” (厠) หรือ “ส้วม” ไว้ว่า

เป็นพื้นที่ที่สกปรก เปราะเปื้อนด้วยสิ่งปฏิกูล เป็นบริเวณเดียวกันกับพื้นที่ที่ใช้เลี้ยงสุกร อยู่นอกตัวเรือนบ้าน ต้องหมั่นทำความสะอาด (Xu Shen & Duan Yucui, 1988: 443-444)

การให้คำจำกัดความข้างต้นเป็นเพียงการให้ภาพรวมของส้วมที่อยู่ตามบ้านเรือนของผู้คนทั่วไป เพราะในความเป็นจริง ผู้ที่มีฐานะทางสังคมจะมีห้องส่วนตัวที่ใช้ขับถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะ โดยไม่ต้องออกไปขับถ่ายที่นอกชานบ้านให้เสียเวลา เนื่องจากตัวเรือนมีพื้นที่มากพอที่สามารถแยกการใช้สอยอย่างเป็นสัดส่วน มีอุปกรณ์เป็นของตัวเอง เช่น กระโถนที่มีคนคอยรับใช้นำไปเททิ้ง ด้วยเพราะความกังวลด้านความปลอดภัยทั้งเกิดจากการลื่นตกในหลุมปฏิกูลระหว่างการขับถ่าย หรือเกรงการถูกลอบทำร้ายจากผู้ไม่หวังดี อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเรื่อง “ผีสางเทวดา” ในวัฒนธรรมจีนจำต้องคำนึงถึงคติความเชื่อเรื่อง “วิญญาณนิยม” ร่วมด้วย กล่าวคือ อยู่บนพื้นฐานความเชื่อเรื่องผี สิ่งลี้ลับ อำนาจเหนือธรรมชาติที่ผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับหรือให้ความหวั่นเกรง

วิญญาณนิยมเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมจีนที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน พวกเขาเชื่อว่ามนุษย์เมื่อตายไปแล้ว วิญญาณที่เคยอาศัยอยู่ในร่างเดิมมิได้ดับสลายไปพร้อมกับการสิ้นลมหายใจ หากแต่ได้ล่องลอยไปยังที่ที่พวกเขาผูกพันหรือสถานที่ที่พวกเขาต้องไป ทั้งนี้วิญญาณบางส่วนถูกจัดอยู่ในกลุ่ม “ผีร้าย” ซึ่งมักเกิดจากการตายที่ผิดธรรมชาติ เช่น ตกน้ำตาย ถูกฆ่าตาย หิวตาย ส่วนวิญญาณที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่ม “ผีดี” ที่ต่อมาถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “เทพเจ้า” คือ วิญญาณของบรรพบุรุษหรือผีที่มีจิตใฝ่สูง (Ma Shutian, 1997: 11-13) อย่างไรก็ตาม ย่อมสัมพันธ์กับการกระทำในช่วงที่พวกเขายังมีชีวิตอยู่บนโลกมนุษย์ การรู้ผิดชอบชั่วดี การดำรงไว้ซึ่งคุณธรรม เมตตาธรรม เพราะกุศลกรรมเป็นส่วนหนึ่งของตัวชีวิตที่ใช้แบ่งแยกระหว่าง “ผีดี” กับ “ผีร้าย”

ภายใต้ข้อจำกัดในประเด็นเกี่ยวกับการมีอยู่จริง เหตุปัจจัยแห่งการดำรงอยู่ รวมถึงอารมณ์ความรู้สึกของ “ผี” และ “เทพเจ้า” ที่ยังคงอยู่นอกเหนือการเข้าใจหรือการรับรู้ที่กระจ่างแจ้งของมนุษย์ทั่วไป เนื่องจากยังไม่สามารถดำเนินการพิสูจน์และหาข้อสรุปให้ทุกฝ่ายยอมรับถึงสถานะของมนุษย์หลังความตายนั่นเอง

ทว่าตำนานเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับ “ผีสางเทวดา” ยังถูกกล่าวขานแทบทุกกลุ่มสังคม โดยมากมักถูกใช้เป็นเครื่องมือที่บ่งชี้และการแบ่งแยกระหว่าง “ความดี” กับ “ความชั่ว” ผ่านบทลงโทษหรือการให้คนที่ปรากฏอยู่ในการเล่าเรื่องนั้นๆ กล่าวคือ การกระทำใดๆ ที่อยู่ในกรอบจารีต จริยธรรมและคุณธรรม อันเกิดจากจิตที่เป็นกุศล บุคคลคนนั้นจะได้รับการคุ้มครองทั้งจากผีและเทพเจ้า ในทางตรงกันข้าม ถ้าประพฤติชั่ว ผิดต่อศีลธรรมจรรยา อันเป็นการกระทำที่เกิดมาจากจิตหรืออารมณ์ฝ่ายต่ำ ทั้งยังขัดต่อหลักศาสนา ลัทธิความเชื่อที่แพร่หลายของสังคมนั้นๆ บุคคลคนนั้นย่อมได้รับการลงโทษจากอำนาจเหนือธรรมชาติ

หนังสืออี้เจียนจื่อ 《夷坚志》 เรื่องว่าด้วย “เมียน้อยแซ่หม่าถูกลงโทษอย่างไม่มิเหตุผล” (马妾冤) เล่าว่า

นางฉางชื่อ (常氏) สตรีชาวเมืองสู่ (蜀) เคยแต่งงานกับฉู่ซุนชิน (楚椿卿) แห่งเมืองอี้หยัง (益阳) ในถันโจว (潭州) ฉู่ซุนชินมีเมียน้อยนางหนึ่ง คือนางหม่าชื่อ (马氏) โดยนางฉางชื่อกับนางหม่าชื่อก็น่าจะมีปากเสียง กระทั่งกระทั่งอยู่บ่อยครั้ง อันเนื่องมาจากความอิจฉาริษยา

วันหนึ่งนางฉิ่งซื้อใช้โอกาสตอนที่สามีออกไปทำธุระข้างนอก เรียกนางหมาซื้อมาตำหนิ และใช้ไม้กระบองทุบตีจนนางสิ้นใจอย่างทรมาน ต่อมาเมื่อนายฉุนชินได้รับตำแหน่งเป็นนายอำเภอ หากแต่ร่างกายของเขากลับมีโรคร้ายรุมเร้า เจ็บป่วยเรื้อรัง จนสิ้นใจตาย ส่วนนางฉิ่งก็ไปแต่งงานใหม่ อยู่กินกับนายเฉิงเสวียน (程选) คนเมืองฝูหยัง (鄱阳)

เดือนที่ 2 ของปีที่ 2 ในรัชศกเทียนเต้า (乾道) (ค.ศ. 1166) ขณะที่นางฉิ่งซื้อใกล้คลอดบุตร นางนอนชมอยู่บนเตียง 3 วัน 3 คืน อย่างทุกข์ทรมาน เนื่องจากบุตรที่ไม่ยอมคลอดออกมาเสียที กล่าวกันว่า ในตอนกลางวันนางเห็นหมาซื้อถือไม้กระบองมาพาดลงตรงท้องของนาง ซึ่งนางได้เล่าให้กับสามีฟัง เฉิงเสวียนจึงไปเชิญสวี่จ้ง (徐仲) นักพรตเต้าจากอารามเทียนชิ่งก้วน (天庆观) มาที่บ้านเพื่อประกอบพิธีทางความเชื่อ

นักพรตสวี่จ้งได้บริกรรมคาถาและทำนํ้ามนต์ให้นางดื่ม ไม่นานนางฉิ่งซื้อก็ให้กำเนิดบุตร แต่ก็เป็นเพียงร่างของทารกที่ไร้วิญญาณ แถมอาการเจ็บปวดของนางฉิ่งซื้อไม่มีวี่แววจะดีขึ้น ยังคงกรีดร้องตลอดเวลา

วันหนึ่งนางเงยหน้ามองฟ้าแล้วเอ่ยขึ้นว่า “ผีหมาซื้อใช้ไม้กระบองที่เราเคยพาดนางตายอันนั้นมาทุบตีเรามาข้างเจ็บปวดเหลือเกิน” และยังบอกกล่าวกับดวงวิญญาณนางหมาซื้อว่า “เดิมทีเราไม่ได้ตั้งใจจะฆ่าเธอ แต่เป็นเพราะนางคนใช้พาดเธอแรงเกินไป เป็นเหตุให้เธอเสียชีวิต” ผีนางหมาซื้อจึงตอบกลับทันทีว่า “พวกเขาล้วนทำตามคำสั่งของเจ้านาย เมียหลวงผู้เป็นใหญ่ในบ้าน ตัวเจ้ายังจะหาคำแก้ต่าง ข้อแก้ตัวอีกใยเล่า”

เฉิงเสวียนจึงเชิญสวี่จ้งมาประกอบพิธีที่บ้านตนอีกครั้ง โดยนักพรตได้ทำการบวงสรวงขออำนาจแห่งเทพจอมทัพสวรรค์ (神将) เพื่อหวังสะกดวิญญาณของนางหมาซื้อ ทว่าวิญญาณของนางหมาซื้อก็หาได้มีอาการเกรงกลัวต่อเทพจอมทัพสวรรค์ไม่ พร้อมกล่าวชี้แจงว่า “ข้าแต่องค์เทพจอมทัพสวรรค์ อันตัวเราเป็นผู้ที่โดนกระทำมาก่อน จนต้องสิ้นลมหายใจ ร่างกายได้รับความเจ็บปวด จิตใจก็ได้รับความปวดร้าวยิ่งนัก ตัวของเรารับรู้ได้ถึงความดีความชอบธรรมของนักพรตท่านนี้ อย่างไรก็ตาม เรากีย่อมมีสิทธิ์ถามหาถึงความถูกต้อง เพราะในตอนมีชีวิตก็ดำรงตนอยู่ในกรอบจารีต เป็นผู้ใฝ่ดี มีคุณธรรมเช่นกัน”

ขณะที่ผู้คนรอบข้างต่างเห็นนางฉิ่งซื้อนอนอยู่บนเตียง อธิบายชี้แจงอยู่คนเดียวเป็นนานสองนาน ส่วนนักพรตก็ไม่สามารถใช้มนต์คาถาปราบนางหมาซื้อลงได้ จึงเอ่ยขึ้นว่า “หากเป็นเยี่ยงนี้ เราจะสวดมนต์เพื่อให้วิญญาณของเจ้าหลุดพ้น” ผีนางหมาซื้อพยักหน้าแล้วจากไป

ผ่านไปอีก 5 วัน วิญญาณของนางหมาซื้อปรากฏขึ้นอีกครั้ง บอกกับนางฉิ่งซื้อว่า “การสวดมนต์เป็นเพียงการช่วยเหลือข้าให้ได้ไปสู่ภพภูมิอื่น หากแต่หลักๆ ด้วย ‘ฆ่าคนต้องชดใช้ชีวิต’ มันหลบหนี หลีเลี้ยงไม่พ้นดอก” นางฉิ่งซื้อจึงทำใจยอมรับในชะตาของตน เกิดความรู้สึกเสียใจกับสิ่งที่ตนเองเคยกระทำเรื่องไม่ดีลงไป และบอกกล่าวกับเฉิงเสวียน สามีคนใหม่ของตนว่า “นางหมาซื้อ ผู้เป็นเมียน้อยของสามีเก่า ก่อนตายนางมีทรัพย์สินจำพวกปิ่นปักผมต่างหู กำไล เสื้อผ้า ประเมินค่าราว 100 ตำลึง วันนี้จะต้องคืนนางให้หมด เพื่อจะได้ไม่ต้องชดใช้กันในอนาคตอีก” จากนั้นนางฉิ่งซื้อได้ถามนางหมาซื้อต่อว่า “เธอต้องการเป็นเงินเหรียญหรือเงินกระดาษ” ผีนางหมาซื้อหัวเราะตอบกลับว่า “ข้าเป็นผี ไม่ใช่คน จะเอาเงินเหรียญไปทำไร” เฉิงเสวียนจึงเรียกคนไปซื้อกระดาษเงินที่ใช้ไหว้ผีเท่ากับทรัพย์สินที่เคยติดค้างนางหมาซื้อ จากนั้นก็อธิษฐานและเผาไปให้นาง เมื่อควันจากการเผากดาษจางลง ลมหายใจของนางฉิ่งซื้อก็ค่อยๆ แผ่วเบา จนสิ้นใจ (Hong Mai, 1981: 311-312)

เหตุการณ์การถูกล่วงละเมิดสิทธิส่วนบุคคล การใช้กำลังประทุษร้าย ทั้งจากบุคคลในครอบครัว เครือญาติ หรือคนรู้จัก รวมถึงบุคคลที่จัดอยู่ของฝ่ายตรงข้าม คู่ขัดแย้ง ล้วนสืบเนื่องมาจากเหตุปัจจัยด้านผลประโยชน์ที่ไม่ลงตัว การชิงดีชิงเด่นใน

ด้านต่างๆ ตลอดจนความเชื่อ ค่านิยมและทัศนคติที่ต่างกัน รวมถึงความตกต่ำ ความไม่มั่นคงหรือความเสื่อมถอยในตำแหน่งหน้าที่หรือบทบาทอำนาจ ที่นำมาซึ่งความรู้สึกไม่ปลอดภัย ความไม่เท่าเทียมกัน ก่อเป็นความอิจฉาริษยา ความรู้สึกเชิงลบ อันเป็นมูลเหตุสำคัญของการผูกใจเจ็บและการมุ่งประสังครายต่อผู้ที่เป็นฝ่ายตรงกันข้าม

ทั้งนี้พฤติกรรมที่โหดเหี้ยมของผู้กระทำ มักมีอารมณ์ที่โดนปลุกปั่นร่วมด้วย เพราะอารมณ์กับพฤติกรรมของมนุษย์มีความเชื่อมโยงกัน เป็นเหตุเป็นผลต่อกัน กล่าวคือ เมื่ออารมณ์โกรธ หงุดหงิดฉุนเฉียวย่อมส่งผลต่อการตัดสินใจของพฤติกรรมในเชิงลบมากกว่าเชิงบวก ดำเนินการอย่างไรก็ดี สำหรับประเด็นของผู้ถูกระทำหรือผู้โดนกระทำที่จะเกิดความรู้สึกเคียดแค้น มีอารมณ์ที่ขุ่นมัว หากแต่ยังคงเก็บความเจ็บปวดเหล่านั้น เพื่อรอวันเอาคืนอย่างสาสมในภายหน้า เมื่อสถานการณ์อำนวย

ปราชญ์ขงจื๊อ (孔子) ให้มุมมองเรื่องการล้างแค้นไว้ว่า “ตอบแทนการล่วงละเมิดด้วยความตรง ตอนแทนคุณธรรมด้วยคุณธรรม” ซึ่ง “ความตรง” หรือ “จื่อ” (直) ในภาษาจีนกลาง หมายถึง “ความตรงไปตรงมา รู้สึกอย่างไรก็ทำไปเช่นนั้น แต่ก็ต้องมี ‘เหริน’ (仁) หรือมนุษยธรรมคอยกำกับ” (สุวรรณา สถาอานันท์, 2562: 506, 649) แม้ว่าความตอนดังกล่าว ขงจื๊อบอกกับเราว่า การล้างแค้นกับผู้ที่เคยล่วงละเมิดกับตนเองก่อน เป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ หากแต่ต้องอยู่ภายใต้หลักมนุษยธรรม

ด้าได้หลี่จี้ 《大戴礼记》 หนึ่งในคัมภีร์สำคัญของสำนักหฺรู (儒) หรือสำนักขงจื๊อบันทึกว่า “จะไม่อยู่ร่วมโลกกับผู้ที่เป็นศัตรูของบิดามารดา จะไม่อยู่ร่วมแคว้นแคว้นเดียวกันกับผู้ที่เป็นศัตรูของพี่น้อง จะไม่อยู่ร่วมเขตแดนเมืองเดียวกันกับผู้เป็นศัตรูของมิตรสหาย จะไม่ตั้งบ้านอยู่ติดกับผู้ที่เป็นศัตรูของวงศ์วานญาติเชื้อ” (Fang Xiangdong, 2019: 152) ความตอนนี้ แม้จะไม่ได้ระบุถึงวิธีการหรือขั้นตอนของการชำระหนี้แค้น แต่ยืนยันว่าระดับของความเกลียดชังแตกต่างกันไป ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานะหรือความสัมพันธ์ระหว่าง “ผู้กระทำ” กับ “ผู้โดนกระทำ” โดยให้ความแค้นของบิดามารดาเป็นที่ยิ่ง

ขุนชีผานลู่ 《春秋繁露》 งานประพันธ์ของต่งจิงชู (董仲舒) ผู้เชิดชูแนวคิดของขงจื๊อ ตอนหนึ่งอ้างหลักเกณฑ์ยุคโบราณว่า “หากข้าราชการไม่ล้างแค้นให้เจ้าเหนือหัว ผู้นั้นมิใช่ข้าราชการที่ดี หากบุตรไม่ได้ล้างแค้นให้บิดา ผู้นั้นก็มิใช่บุตรที่ดี” (Zhang Shiliang & Zhong Zhaopeng et al., 2012: 115) ได้เป็นการตอกย้ำถึงหลักการ รวมถึงการปลุกฝังเรื่องการชำระหนี้แค้นในธรรมเนียมปฏิบัติของชาวจีน หรือจะกล่าวอีกนัยคือ การชำระหนี้แค้นถือว่าเป็นสิ่งที่สังคมยินยอมรับกันมาอย่างยาวนาน ดังที่ภาชีตจิ้นกล่าวว่า “จวินจื่อ (แปลเป็นไทยได้หลากหลาย อาทิ “วิญญูชน” “ซัดตียชน” เป็นต้น) แก่แค้นสิบปีก็ไม่สาย” (君子报仇，十年不晚) อันเป็นการเรียกร้องความยุติธรรมให้กับตนเอง ให้กับบุคคลรอบกาย หากแต่ต้องมีสติ ไม่ควรวูวาม

เมื่อมนุษย์ถูกระทำจนต้องจบชีวิตก่อนวัยอันควร ชุดความเชื่อเรื่องการแก้แค้นก็จะถูกเล่าขานในมิติการได้รับการลงโทษจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจเหนือธรรมชาติหรือดวงวิญญาณของผู้ที่ตนเองได้เคยล่วงเกินมาก่อน ซึ่งหลักของการเอาคืนมักผูกโยงไปในทิศทางที่ว่าด้วย “ทำสิ่งใด ย่อมได้สิ่งนั้น” “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” ซึ่งเป็นเรื่องของกฎแห่งกรรมในพุทธศาสนา กล่าวคือ เมื่อพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศจีน หลักว่าด้วยเวรกรรม ทำดีได้ดี กรรมสนองกรรม ทำชั่วได้ชั่ว และการเวียนว่ายตายเกิดส่งผลต่อวัฒนธรรมความเชื่อของชาวจีน ประจักษ์ชัดตั้งแต่ยุคสามก๊ก (三国) เรื่อยมา คัมภีร์ว่าด้วยการสนองกรรมทั้งสาม

《三报论》ของกิกุฮุยหยวน (慧远) กล่าวถึง ช่วงเวลาของการชดใช้กรรมที่มีอยู่ด้วยกัน 3 ระยะ คือ กรรมสนองในชาติภพนี้ กรรมสนองในชาติภพหน้า และกรรมสนองในชาติภพต่อไป แนวคิดดังกล่าวช่วยเติมเต็มหรือใช้อธิบายเรื่องความแตกต่างทางชนชั้น ความไม่เท่ากันทางสังคม รวมถึงความสุขสมหวัง และความไม่สุขสมหวังในการดำเนินชีวิต อันเป็นผลพวงจากเวรกรรมของแต่ละคนในอดีตชาติและปัจจุบันชาติ (Wang Yueqing, 1998: 62-63)

ความในเรื่อง “เมียน้อยแช่หม่าถูกลงทัณฑ์อย่างไม่มีเหตุผล” ที่นางหม่าซื่อ (ผู้เป็นเมียน้อย) ถูกนางฉิงซื่อ (ผู้เป็นเมียหลวง) สั่งคนทุบตีจนตาย วิญญาณของนางหม่าซื่อจึงเต็มไปด้วยแรงพยาบาทและคิดอยากแก้แค้นนางฉิงซื่อตลอดเวลา

และท้ายสุดนางจึงต้องชดใช้ด้วยชีวิต กับบุตรในครรภ์ก็ต้องมาตายตั้งแต่ยังไม่ได้ลืมตาดูโลก กฎแห่งกรรมได้สนองนางในปัจจุบันชาติทันที

ประเด็นความน่าสนใจอยู่ที่ความตายมิได้ลบค่าของความดีของคนๆ นั้น ทั้งนี้คุณงามความดีที่ได้สะสมมาแต่อดีตยังคงติดตัวไปในชาติภพอื่น เป็นเสมือนเกราะแก้วป้องกันภัย เป็นทุนแห่งบุญวาสนา ดังที่เทพจอมทัฬหสวรรค์มีอาญาภัยยังคงวิญญานของนางหมางซื้อที่มารีกร้างสิทธิในการมีชีวิตอยู่บนโลกมนุษย์ของเขา ด้วยเพราะนางคือผู้บริสุทธิ์นั่นเอง การถูกทำร้ายจนสิ้นลมหายใจ มันเป็นความตายที่ผ่านการถูกระทำอย่างแสนเจ็บปวด ดังนั้นการทวงคืนความยุติธรรมให้กับตนเองของผู้ที่อยู่ในโลกแห่งวิญญานย่อมกระทำได้

แน่นอนว่า ตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับผีในลักษณะต่างๆ (ผีดีและผีร้าย) เป็นเรื่องที่ถูกปรุงแต่งตามความเข้าใจของผู้เขียนหรือผู้เล่า ซึ่งจะเพิ่มเติมหรือบิดเบือนไปตามวัตถุประสงค์นั้นๆ เปรียบเทียบได้กับการงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่คละเคล้าทั้งเรื่องจริงและเรื่องเท็จ อันเป็นผลมาจากความจงใจ ทักษะคติ มุมมองและการให้ค่า รวมถึงอารมณ์ของผู้บันทึก ในขณะนั้น นอกจากนี้ยังเกิดจากแรงกดดันหรือคำสั่งที่รับมาจากผู้มีอำนาจอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การสร้างตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับ “ผีสาวเทวดา” ยังคงสามารถสะท้อนภาพที่เป็น “ความจริง” หรือ “ความจริงเชิงจินตนาการ” (imagined reality) ที่สืบเนื่องกับมิติตามความเชื่อและความศรัทธาของผู้คนในสังคมนั้นๆ ได้ด้วย (Pu Muzhou, 2023: 9) ดังนั้นความเชื่อที่ว่าด้วย “จิ้งอู” ในฐานะ “ผี” ที่พัฒนามาสู่ “เทพเจ้า” ก็ถือเป็นภาพสะท้อนความจริงบางอย่างทางสังคม

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาประเด็นความไม่เท่าเทียมของสังคมจีนผ่านมุมมองคติความเชื่อ “จิ้งอู” ในฐานะ “เทพห้องส้วม”

1. ระบบชายเป็นใหญ่ในวัฒนธรรมจีน
2. ศักดิ์และสิทธิของเมียน้อยต่ำกว่าเมียหลวง

“จิ้งอู” ในฐานะ “เทพห้องส้วม” : ความเป็นมา พัฒนาการ หน้าที่และสถานะ

อียวน 《异苑》 ประพันธ์โดยหลิวจิงซู (刘敬叔) คนในราชวงศ์ซ่งใต้ (南宋) ของยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้ (南北朝)¹ หลิวจิงซูพื้นเพเป็นคนเผิงเฉิง (彭城) ปัจจุบันคือเมืองซีโจว (徐州) มณฑลเจียงซู (江苏) (Qian Zhonglian, 2000: 144) เคยรับราชการทหารช่วงปี ค.ศ. 405-433 ลักษณะนิสัยเป็นคนที่ชอบฟัง รักการอ่าน โดยเฉพาะเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ธรรมเนียมประเพณีทางสังคมและสิ่งลึกลับ (Liu Yuanru, 1999: 55-57) งานประพันธ์เรื่องอียวน ตอนที่ 5 บทว่าด้วย “เทพจิ้งอู” (紫姑神) บันทึกไว้ว่า

บนโลกใบนี้มีเทพองค์หนึ่งนามว่า จิ้งอู (紫姑神) เล่าสืบต่อกันว่า ท่านเป็นเมียน้อยที่ถูกผู้เป็นเมียหลวงนิยัยข้อใจจนฆ่าทิ้ง ทำร้าย และมักถูกใช้ให้ทำงานที่ต้องเปราะเปื้อนกับสิ่งโสโครก สิ่งปฏิกูล กระทั่งนางจิ้งอูรู้สึกเจ็บแค้นใจยิ่งกลั้นใจตายในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1 (วันเฉลิมฉลองในเทศกาลหยวนเซียวหรือเทศกาลโคมไฟของจีน)

จากนั้นมาเมื่อถึงช่วงค่ำคืนของวันดังกล่าว ผู้คนจะประกอบพิธีเชิญผีจิ้งอู ซึ่งทำกันตรงบริเวณห้องส้วมหรือตรงที่เล่าหมู โดยจะกล่าวบทเชิญว่า “จิ้งซีว (子婿) ไม่อยู่ (จิ้งซีวคือชื่อของสามี) เฉาอู (曹姑) ก็กลับบ้านไปแล้ว (เฉาอูคือภรรยาหลวง) จิ้งอูสามารถออกมาเล่นด้วยกัน”

¹ ยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้ (ค.ศ. 420-589) ซึ่งราชวงศ์ใต้ประกอบด้วย ซ่งใต้ (南宋) ฉีใต้ (南齐) เหลียงใต้ (南梁) และเฉินใต้ (南陈) ส่วนราชวงศ์เหนือประกอบด้วย เว่ยเหนือ (北魏) เว่ยตะวันออก (东魏) เว่ยตะวันตก (西魏) ฉีเหนือ (北齐) และโจวเหนือ (北周)

ผู้ที่ถูกจี้ถูกจับ ร่างของเขาจะมีความรู้สึกหน่วงๆ หนักๆ บ่งบอกว่าเทพจี้ถูกมาประทับร่างแล้วจึงนำสุราและผลไม้มาถวาย เมื่อได้รับข้าวของเครื่องเซ่น ใบหน้าก็จะยิ้มแย้มสดใส ร่างกายก็จะมีเรี่ยวแรง กระโดดโลดเต้นไม่หยุด ซึ่งผู้คนสามารถไถ่ถามสารทุกข์สุกดิบกับจี้ถูก เป็นต้นว่า การพยากรณ์แมลงศัตรูพืชที่มีผลกระทบต่อ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในช่วงรอบปีนั้นๆ ทั้งนี้ร่างทรงของจี้ถูกจะต้องชำนาญด้านการยิงธนูด้วย

คำตอบที่จี้ถูกทำนายทายทักในแง่ความหมาย “ดีหรือสำเร็จ” คนทรงก็จะกระโดดโลดเต้น แต่ถ้าเป็นคำตอบในทางที่ “ไม่ดีหรือไม่สำเร็จ” คนทรงก็จะเงยหน้าหลับตา เหมือนคนกำลังนอนหลับ

นางเมิ่งซือ (孟氏) คนเมืองผิงชัง (平昌) มิได้รู้สึกเคารพศรัทธา จึงเข้าไปเขย่าร่างของคนทรง เป็นเหตุให้ตนเองเกิดการสะลึมสะลือไม่รู้สึกตัว และกระโดดลงไปในปี้อั่วส่ว จบชีพตรงนั้น (Liu Jingshu, 1996: 44-45)

นักวิชาการล้วนเชื่อว่า เรื่องราวข้างต้นได้เชื่อม “จี้ถูก” กับ “ส่วม” ไว้ด้วยกัน และยังเป็นตำนานที่บอกเล่าเรื่องราวของ “จี้ถูก” ในฐานะ “เทพห้องส่วม” ที่เก่าแก่สุดอีกด้วย (Tian Zuhai, 1997: 42; Chen Jiasui, 2003: 21; Pei Ruiqin & Wang Weiwei, 2008: 132) อย่างไรก็ตามในเอกสารชุดเดียวกันยังพบตอนว่าด้วย “เทพห้องส่วมโฮ่วตี้” (厕神后帝) เนื้อความเขียนไว้ว่า

ครั้งหนึ่ง ในขณะที่เถาข่าน (陶侃) กำลังเข้าส่วม ได้ปรากฏร่าง 10 คน ที่ในมือต่างก็ถือตราประทับ โดยมีร่างคนสวมชุดสีแดง มีผ้ารัดตรงศีรษะ เอ่ยแจ้งว่า ตนเองคือ “โฮ่วตี้” (后帝) ที่มาปรากฏร่าง เพื่อบอกให้ทราบ ว่า “ด้วยสภาพอากาศหน้าท่านจะได้เป็นใหญ่ จึงเลยมาแจ้งเตือนท่าน ตลอดระยะเวลาสามปีอย่าพูดในสิ่งที่ไม่ควรพูด จะเจริญรุ่งเรืองขั้นสูงสุด” จากนั้นร่างบุคคลทั้ง 10 ก็หายไป เหลือเพียงตราประทับอันหนึ่งที่จารึกอักษรคำว่า “กง” (公) วางอยู่บนกองอุจจาระของเขา

หนังสือจ้าวลิ่งซู่ 《杂五行书》 กล่าวว่า “เทพห้องส่วม” (厕神) ก็คือ “โฮ่วตี้” (后帝) (Liu Jingshu, 1996: 42) เน้นย้ำว่าเรื่องราวของเถาข่านข้างต้นย่อมไม่ถูกบันทึกอยู่ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ เพราะมีความแปลกประหลาด อัศจรรย์ ดูกล่าวเกินจริงอย่างไร้ความน่าเชื่อถือ อย่างไรก็ตาม การปรุงแต่งเหล่านี้มีวัตถุประสงค์หลักคือ ก่อให้เกิดความชอบธรรมในตัวเถาข่านทั้งสิ้น ทั้งยังสะท้อนถึงความเชื่อเรื่อง “เทพห้องส่วม” ในยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้ที่ยังคงความหลากหลายทั้งตำนานและแหล่งที่มา

ความหมายของ “โฮ่วตี้” ก็คือ “เทียนตี้” (天帝) แปลเป็นภาษาไทยว่า “เทพเจ้าผู้เป็นใหญ่แห่งสวรรค์” อันเป็นชุดความเชื่อเกี่ยวกับ “สวรรค์” หรือ “ฟ้า” (Li Xueqin, 1999a: 1412; Wang Yi, 2017: 75) ในขนบธรรมเนียมจีน ซึ่งคัมภีร์ขุนชีวงหย่งจ้วน 《春秋公羊传》 ระบุว่า “โอรสสวรรค์จะประกอบพิธีบูชาสวรรค์ที่เขตนอกเมือง” (Li Xueqin, 1999b: 266) ซึ่งเป็นพิธีดังกล่าวจะสงวนไว้แต่ผู้เป็นโอรสสวรรค์เท่านั้น สืบมาแต่ครั้งยุคราชวงศ์โจว (周)

การที่หลีกกว่าด้วย “หลี่” (礼) ในสมัยราชวงศ์โจวมีความเข้มแข็ง จึงเกี่ยวพันโยงไปถึงระบบในสังคม ซึ่งเรื่องความเชื่อในเชิงมิตีลัทธิก็ถูกจัดลำดับชั้นยศ กล่าวคือ แบ่งเป็นเทพชั้นสูง เทพชั้นรอง เทพชั้นต่ำ ตามแต่บทบาทหน้าที่ จากการเล่าขานเรื่องพลังและอำนาจ โดยทั้งหมดนี้เป็นการจำลองมาจากสังคมมนุษย์ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างเทพเจ้าในชั้นต่างๆ รวมถึงการกราบไหว้ของชนก็ถูกจำกัดจากกฎว่าด้วย “หลี่” อย่างเคร่งครัด

แม้ว่าในยุคต่อมา เทพเจ้าผู้เป็นใหญ่แห่งสวรรค์ จะถูกเรียกภายใต้ชื่อใหม่ว่า “เจ็กเซียงฮ่องเต้” (玉皇上帝) ตามความเชื่อของลัทธิเต๋า (道教) หรือตามความศรัทธาระดับชาวบ้าน (Zhu Tianshun, 1993: 56-58) ที่สามารถให้ประชาชนได้กราบไหว้ขอพร ทว่าเรากลับไม่พบข้อปฏิบัติใดๆ ที่ระบุว่ากษัตริย์หรือประชาชนทั่วไปจะทำการบูชาฟ้า (เทพเจ้าผู้เป็นใหญ่แห่งสวรรค์) ณ บริเวณห้องส่วม ด้วยเพราะท่านเป็นเทพชั้นสูงนั่นเอง ดังนั้นจึงย่อมน่าเชื่อถือได้ว่า บุคคลที่สวมชุดสีแดงที่อ้างตน

ว่าคือเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่แห่งสวรรค์นั้น มิได้สถิตอยู่แต่ในส้วม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การดำรงอยู่ของท่านมิได้ถูกจำกัดขอบเขตด้วยพื้นที่ แตกต่างจากจิ้งจอกที่จะต้องเชิญท่านออกจากห้องส้วมเพื่อมารับเครื่องสังเวย รวมถึงการละเล่นغامผีในช่วงเทศกาลหยวนเซียวก็จัดขึ้นในบริเวณดังกล่าว ดังนั้นการปรากฏกายของ “โฮ่วตี้” อาจเป็นการเพื่มาแจ้งข่าวดีให้กับเถาฮั่น ได้รู้ถึงชะตากรรมในอนาคตเท่านั้นเอง

เมื่อนำความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าเตาไฟ (灶神) เทพทวารบาล (門神) ในคติจีนมารวมศึกษา จะพบว่า ผู้คนจะจัดพิธีกราบไหว้เทพเจ้าเตาไฟตรงบริเวณเตาไฟ และจะบูชาเทพทวารบาลที่ตรงประตูบ้าน มิได้ไปประกอบพิธีกรรมบวงสรวงที่ตรงบริเวณห้องส้วม ห้องนอน หรือพื้นที่ส่วนอื่นๆ ภายในที่พักอาศัย โดยพิธีจะถูกจัดขึ้นตรงที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับเทพเจ้านั้นๆ นั้นย่อมแสดงว่า พื้นที่การดำรงอยู่หรือที่สถิตของท่านอยู่ตรงนั้น อันมาจากหลักความเชื่อในเรื่องทุกๆ แห่งหน ทุกๆ พื้นที่ไม่ว่าจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่ จะกว้างหรือแคบล้วนมีวิญญาณหรือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำอยู่ ณ สถานที่แห่งนั้น

ประกอบกับการพิจารณาชุดความเชื่อเรื่องเทพเจ้าแห่งไฟในวัฒนธรรมจีน เราจะพบว่า ความเป็นมาของท่านก็มีความน่าสนใจ อันจะนำไปสู่ความเข้าใจของมิติความเชื่อด้วยจิ้งจอกในฐานะเทพห้องส้วมได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ยุคโบราณมีบุคคลมากมายที่ได้รับการกราบไหว้ในฐานะเทพเจ้าแห่งไฟ อาทิ “เหยียนตี้” (炎帝) “จู๋หรง” (祝融) เป็นต้น ซึ่งต่อมาเทพเจ้าแห่งไฟยังถูกผูกโยงไปถึงเทพเจ้าแห่งเตาไฟด้วย อันเป็นผลมาจากวัตถุประสงค์การใช้งานที่หลากหลาย (Yang Fuquan, 1994: 40-41) อย่างไรก็ตาม บุคคลที่ได้รับการบูชาในฐานะเทพเจ้าแห่งไฟจะต้องเกี่ยวข้องกับไฟ

คัมภีร์ไหวหนานจื๊อ 《淮南子》กล่าวว่า “เหยียนตี้รู้จักวิธีการใช้ไฟ เมื่อตายจึงได้รับการบูชาในฐานะเทพเจ้าเตาไฟ” (Liu Wendian, 1989: 460) และในเอกสารชุดเดียวกันก็ยังบอกว่า “จู๋หรงมีนามหนึ่งว่าหลี่ (黎) ดำรงตำแหน่งขุนนางที่กำกับดูแลเรื่องไฟในพระเจ้าเกาซินชื่อ (高辛氏)² เมื่อสิ้นลมหายใจแล้ว จึงถูกบูชาในฐานะเทพเจ้าเตาไฟ” (Liu Wendian, 1989: 185) ซึ่งตัวหลายบุคคลในตำนานได้รับการบูชาในฐานะเทพเจ้าเตาไฟ หรืออีกนัยคือ หลายสิ่งหลายอย่างบนโลกใบนี้อาจมีเทพอารักษ์ได้หลายองค์ เฉกเช่นเดียวกับความเชื่อของ “เทพห้องส้วม” ในวัฒนธรรมจีนที่อาจมีทั้งตกหล่นสืบทอด ผสมผสานกับความเชื่ออื่นๆ และถูกเล่าขานในอีกแบบฉบับที่ต่างจากเดิม มีการแต่งเติมให้มีอรรถรส จนมาถึงตำนานที่ว่าด้วยจิ้งจอกในฐานะเทพห้องส้วม

กล่าวกันว่า “จิ้งจอก” มีชื่ออีกหลายอย่าง โดยเชื่อมโยงกับตำนานเรื่องเล่าในแต่ละพื้นที่ ในแต่ละช่วงเวลา (Wu Bingnan, 2014: 135-136) เป็นต้นว่า “จิ้งจอก” (子姑) “จี้กู” (箕姑) “ซีกู” (七姑) “ซีกู” (戚姑) “ฉานเหนียง” (蚕娘) “เคิงซานกูเหนียง” (坑三姑娘) เป็นต้น (Tian Zuhai, 1997: 42) ชื่อเรียกที่หลากหลายนี้ ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการจดบันทึกที่ผู้เขียนใช้ตัวอักษรที่มีเสียงเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันมาแทนที่ตัวอักษรเดิม เช่น “จิ้งจอก” (子姑) ที่นำอักษร “จื่อ” (子) มาแทนตัวอักษร “จื่อ” (紫) คงเนื่องด้วยสำเนียงของผู้คนในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน การบันทึกที่คลาดเคลื่อน รวมถึงคนสมัยโบราณนิยมใช้ตัวอักษรที่เขียนง่ายกว่ามาใช้แทนตัวอักษรที่เขียนยากกว่าเพื่อการจดบันทึก โดยหนึ่งในหลักเกณฑ์ของใช้ตัวอักษรตัวหนึ่งแทนที่ตัวอักษรอีกตัวหนึ่งก็คือ การออกเสียงที่คล้ายกันนั่นเอง (Yang Heming, 2000: 99-102) เป็นต้นว่า อักษร “ไท่” (泰) บางกรณีแทนด้วยอักษร “ไท่” (太) นำมาสู่การเขียนคำว่า “ไท่ผิง” ที่หมายถึง ความสงบสุข บ้างก็เขียน “太平” บ้างก็เขียน “泰平” (Wang Haigen, 2006: 497) สิ่งเหล่านี้อาจเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งที่ทำให้ชื่อเรียกของ “จิ้งจอก” ในฐานะ “เทพห้องส้วม” มีความหลากหลายก็เป็นได้

อย่างไรก็ดี เราอาจนำชื่อเรียกเหล่านี้มาเป็นข้อมูลเพื่อร่วมศึกษาความเป็นมาของท่านเรื่องเล่าดังกล่าว เช่น การเรียกชื่อว่า “ฉานเหนียง” (蚕娘) หรือแปลเป็นไทยว่า “เทพธิดาตัวไหม” ซึ่งน่าจะเชื่อได้ว่าได้รับอิทธิพลมาจากความเชื่อด้วย

² “เกาซินชื่อ” (高辛氏) คือ พระเจ้าคุ้ (啓) หรือเรียกว่า “ตี้คุ้” (帝啓) หนึ่งใน 5 มหาราชยุคโบราณของจีน ประกอบด้วย “หวงตี้” (黄帝) “จวนซีวี่” (颛顼) “ตี้คุ้” (帝啓) “เหยียนตี้” (炎帝) “ชุ่น” (舜)

“เทพเจ้าตัวไหม” (蚕神) ในวัฒนธรรมจีน ที่ตำนานเรื่องเล่าว่าท่านเป็นสตรีเหมือนกัน (Zhou Ming, 2015: 43) ซึ่งเมื่อย้อนดูตำนานที่เล่าว่าผู้คนเชิญจิ้งจอกเพื่อมาสอบถามถึงปัญหาการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ก็อาจเป็นตะกอนความเชื่อที่หลงเหลืออยู่ หนังสือโชวเลินจี《搜神记》ของกานเป่า (干宝) ในสมัยราชวงศ์จิ้นตะวันออก (东晋) ซึ่งเรียบเรียงขึ้นก่อนหนังสือฮี้ว่นของหลิวจิงชูเล่าถึง “เทพเจ้าตัวไหม” ไว้ว่า

จิ้งเฉิง (张成) คนชาวอำเภออู่เซี่ยน (吴县) ตื่นนอนกลางดึกของวันหนึ่ง ทันใดนั้นสายตาของเขาค้นพบเห็นภาพของหญิงสาวนางหนึ่งกำลังยืนอยู่ตรงมุมของบ้านด้านทิศใต้ โบกมือเรียกจิ้งเฉิงแล้วพูดขึ้นว่า “ส่วนนี่คือเรือนที่ใช้เลี้ยงไหม เราคือเทพเจ้าที่ประจำอยู่ตรงนี้ ปีหน้าของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1 เจ้าต้องจัดหาข้าวต้มที่ด้านบนราดด้วยน้ำมันมาบูชา” แต่นั่นเป็นต้นมา ตัวไหมที่ครอบครัวจิ้งเฉิงเลี้ยงก็เจริญเติบโตเป็นอย่างดี (Wang Dongming, 1993: 121)

จากเนื้อความข้างต้น เราพอจะเห็นร่องรอยบางประเด็นที่ส่งต่อมายังตำนานเรื่องเล่าของ “เทพห้องส้วม” กล่าวคืองานพิธีถวายเครื่องสังเวย “เทพเจ้าตัวไหม” ก็ทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1 ตามปฏิทินจันทรคติจีน ซึ่งตรงกับวันที่จัดให้มีการละเล่นเชิญผีจิ้งจอก จึงอาจเป็นไปได้ว่าในวันนั้นผู้คนจะจัดไหว้ทั้ง “เทพเจ้าตัวไหม” และ “เทพห้องส้วม” มาก่อน แต่ต่อมาเกิดความสับสน จนผสมปนเปไปมา อย่างไรก็ตาม การเรียก “จิ้งจอก” ว่า “ฉานเหนียง” ย่อมชี้ชัดว่า ทั้งสองมีความสัมพันธ์กันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นอกจากนี้แล้ว คำพูดของเทพเจ้าตัวไหมที่ว่า “ส่วนนี่คือเรือนที่ใช้เลี้ยงไหม เราคือเทพเจ้าที่ประจำอยู่ตรงนี้” ทำให้เห็นพื้นที่การดำรงอยู่ของท่าน ตอกย้ำว่าเป็นเทพเจ้าบางองค์ที่มีความเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับมิติของพื้นที่ โดยถูกจัดแบ่งตามภาระหน้าที่และการกำกับดูแลอาณาเขตที่ตนประจำอยู่ อย่างไรก็ตาม การแบ่งเขตรับผิดชอบเหล่านี้อาจไม่มีอะไรที่แน่ชัดนัก ทั้งหมดขึ้นอยู่กับตำนานที่เล่าขานกับมุมมองของผู้คนในแต่ละช่วงวัยและเวลาด้วย

ตำนานของจิ้งจอกในหนังสือฮี้ว่น ชี้ชวนให้เชื่อว่าสถานะของท่านยังคงเป็น “ผี” ไม่ใช่ “เทพเจ้า” ด้วยเพราะยังคงความดุร้าย ดังในการละเล่นที่อัญเชิญจิ้งจอกเข้าร่างคนทรง นางเมิ่งชื่อเกิดความสงสัย ทำให้นางถึงขั้นเสียชีวิต

ชาวจีนทั่วไปแบ่งแยกระหว่าง “ผี” กับ “เทพเจ้า” ด้วยการพิจารณาจากมุมมองของการปกป้องคุ้มครองและการช่วยเหลือมนุษย์ ซึ่งเทพเจ้าคือผู้ประทานความสุข ส่วนผีมักจะเป็นเพียงมาขอส่วนบุญ มนุษย์จึงกลัวผี แต่เคารพและยำเกรงในเทพเจ้ามากกว่า (Jia Erqiang, 2000: 137) อย่างไรก็ตาม มุมมองของการลงโทษและการให้คุณจากสิ่งลี้ลับเป็นเรื่องที่ไม่มีใครสามารถพิสูจน์ได้จริงทุกขั้นตอน ทั้งหมดขึ้นอยู่กับ “ความเชื่อ” กับ “ความไม่เชื่อ” ตามอัตวิสัยในตัวมนุษย์ล้วนๆ (Guo Zhong, 2015: 182)

สังคมจีนเชื่อว่า การเปลี่ยนสถานะจาก “ผี” สู่ “เทพเจ้า” มีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกันคือ 1. ได้รับการสถาปนาจากเทพเจ้าผู้เป็นใหญ่บนสวรรค์ 2. ได้รับการสถาปนาจากจักรพรรดิพระองค์ใดพระองค์หนึ่ง ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า “จิ้งจอก” ถูกยกฐานะเป็น “เทพห้องส้วม” อย่างสมบูรณ์เกิดขึ้นในสมัยราชวงศ์ถัง อ้างตามหนังสือเลี่ยนอู่ลู่《显异录》ไม่ทราบนามผู้ประพันธ์ และเมื่อหนังสือดังกล่าวถูกคัดลอกในยุคหลัง จึงแตกออกเป็น 2 สำนัก ซึ่งสำนักแรกพบอยู่ในหนังสือเทียนจงจี《天中记》ของเฉินเย่าเหวิน (陈耀文) สมัยราชวงศ์หมิง เล่าว่า

สมัยราชวงศ์ถัง เทพเจ้าจิ้งจอก คนเมืองไหหลหยัง (莱阳) แซ่เหอ (何) นามเม่ย (媚) ชื่อรองชี่จิง (器卿) หรือลี่จิง (丽卿) ได้รับการศึกษาตั้งแต่วัยเยาว์ รู้จักการคิดวิเคราะห์ ปีที่ 3 ของรัชศกฉู่ย่งก่ง (垂拱) หลี่จิง (李景) เจ้าเมืองโช่วหยัง (寿阳) รับเลี้ยงเป็นภรรยาคนน้อย ซึ่งถูกภรรยาหลวงขี้จิกฉา ฆ่าหมกส้วม ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1 จากนั้นก็มีการสำแดงฤทธิ์ต่างๆ นานา (Chen Yaowen, 2007: 135)

สำนวนที่ 2 ปรากฏอยู่ในหนังสือ**ทงสุเปียน** 《通俗编》ของตีเฮ่า (翟灏) สมัยราชวงศ์ชิง ความว่า

จื่อกู คนเมืองไหลหยัง แซ่เหอ นามเม่ย ชื่อรองลี่ชิง หลี่จิงแห่งโซ่วหยังรับเลี้ยงเป็นภรรยาน้อย นางถูกภรรยาหลวงที่แซ่เฉา (曹) อิจฉา ฆ่าหมกส้วม ในคำคืนของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1 เทพผู้เป็นใหญ่แห่งสวรรค์เกิดความสงสาร จึงแต่งตั้งให้เป็น “เทพห้องส้วม” ด้วยเหตุนี้เอง ในช่วงเวลากลางคืน ผู้คนทำการเชิญจื่อกูเข้าทรงประกอบพิธีเช่นสรวง สอบถามปัญหาต่างๆ โดยมักเรียกชื่อว่า “ซานกู” (三姑) (Di Hao, 2012: 354-355)

จากตำนานเรื่องเล่าใน 2 สำนวนข้างต้น เราไม่อาจรู้แน่ชัดว่า สำนวนใดเป็นสำนวนเก่าสุดที่แพร่หลายในยุคราชวงศ์ถัง และสำนวนใดถูกปรุงแต่งแก้ไขในการจดบันทึกในยุคต่อมา แต่ทั้งสองสำนวนข้างต้นดูเหมือนภาพลักษณ์ของจื่อกูไม่ได้ดูร้ายเหมือนในยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้ เพราะฉะนั้นการที่เทพผู้เป็นใหญ่แห่งสวรรค์แต่งตั้งให้จื่อกูดำรงตำแหน่งเทพเจ้า อาจเป็นภาพสะท้อนที่มาจากกรายอมรับของผู้คนสมัยนั้น ทำให้ผู้คนเกิดความศรัทธา ทั้งยังทำให้เรื่องราวของจื่อกูในฐานะเทพห้องส้วมแพร่หลายมากขึ้นด้วย (Liu Qin, 2021: 199-200)

คำถามสำคัญคือ เหตุผลที่ส่งผลให้จื่อกูได้รับการแต่งตั้งเป็นเทพเจ้ามาจากความน่าสงสารอย่างเดียวจะเพียงพอหรือไม่ อย่างไร ด้วยเพราะการเปลี่ยนสถานะจาก “ผี” สู่ “เทพเจ้า” ย่อมมีเหตุผลหรือปัจจัยอื่นๆ รวมอยู่ โดยเฉพาะคุณงามความดีที่สร้างไว้ในครั้งสมัยยังมีชีวิต หรือเป็นเพราะได้ช่วยเหลือผู้คนหลังจากสิ้นลมหายใจ จากการทำนายทายทักในข้อสงสัยอันทำให้ปัญหาต่างๆ ที่มนุษย์ต้องพบเจอน้อยลง ถือเป็นการบำเพ็ญบารมีอย่างหนึ่ง

ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า เซียนและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลัทธิเต๋ามีมายาวนาน หากแต่ช่วงราชวงศ์เหนือ-ใต้มีการจัดระบบให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น (Ge Zhaoguang, 2006: 152) จึงน่าเชื่อว่า การสร้างตำนานจื่อกูในฐานะเทพห้องส้วมคงเกิดขึ้นในยุคสมัยนี้ โดยผนวกรวมความเชื่อเรื่องเทพเจ้าตัวโหมมาเป็นส่วนหนึ่งของตำนาน เพราะมีการปรุงแต่งให้จื่อกูสามารถพยากรณ์เกี่ยวกับการปลุกหมอนเลี้ยงใหม่ อันเป็นหัวใจสำคัญของการละเล่นผีจื่อกู นอกจากนี้เรายังเห็นร่องรอยความดูร้ายในสถานะของความเป็น “ผี” มากกว่า “เทพเจ้า” ซึ่งพื้นที่แห่งการดำรงอยู่ของจื่อกูก็ยังคงวนเวียนบริเวณห้องส้วม เสมือนเป็นผีเฝ้าส้วม ที่รอเครื่องเซ่นบูชาในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1 ของทุกปี

เมื่อถึงสมัยราชวงศ์ถัง ตำนานของจื่อกูได้รับการถ่ายทอดไปในลักษณะที่สูงขึ้น โยงไปถึงการได้รับบัญชาจากเทพชั้นสูงให้ดำรงตำแหน่ง “เทพห้องส้วม” วิญญาณจื่อกูไม่ดูร้ายเหมือนก่อน เป็นสตรีที่อ่านออกเขียนได้ มีใช้หญิงชาวบ้านที่โง่เขลาส่วนการละเล่นผีจื่อกูยังอยู่ตรงบริเวณห้องส้วมตามเดิม นอกจากนี้ ไม่มีตำนานใดๆ ที่มุ่งชี้ถึงความโกรธแค้นหรือการผูกอาฆาตพยาบาทจองเวรของจื่อกูเลย นี่เป็นอีกหนึ่งภาพลักษณ์เชิงบวกมากกว่าลบที่ชวนเชื่อให้บูชาในฐานะ “เทพเจ้า” มากกว่า “ผี” ก็เป็นไปได้

หลี่ซูผิง (李素平) เสนอว่า “‘เทพห้องส้วม’ ไม่ได้มีหน้าที่ดูแลห้องส้วม ด้วยเพราะท่านมีพลังที่สามารถหยั่งรู้ความเป็นไปในอนาคต ผู้ศรัทธาในลัทธิเต๋าจึงนิยมบูชา เพราะจะได้สอบถามปัญหาต่างๆ ทั้งเรื่องดีและไม่ดี ” (Li Suping, 2004: 151) แต่เราคงไม่อาจปฏิเสธว่า พื้นที่แห่งการดำรงอยู่ของเทพห้องส้วมเริ่มต้นที่ตรงนั้น กล่าวอีกนัยคือ ห้องส้วมเป็นจุดเริ่มต้นของความศรัทธาในเทพเจ้าองค์นี้ และการละเล่นผีจื่อกูก็กระทำกันตรงบริเวณห้องส้วม นี่คงเป็นหลักฐานหนึ่งว่า “ห้องส้วม” กับ “เทพห้องส้วม” มีความเกี่ยวข้องกัน เพราะมิเช่นนั้นเราก็จะตั้งบูชาท่านในพื้นที่อื่นๆ

อนึ่ง การเชิญผีเพื่อทำนายทายทัก อาจหลงเหลือมาจากกับการละเล่นผีในยุคโบราณ ที่มักนิยมทำกันในคำคืนของวันพระจันทร์เต็มดวง ซึ่งการละเล่นผีนี้อาจไม่ได้รับการตอบรับจากกลุ่มชนชั้นสูง แต่แพร่หลายในหมู่รากหญ้า ผู้คนจึงเลือกที่จะเล่นกันในที่ลับๆ อย่างห้องส้วมก็เป็นได้

“จื่ออู” จาก “ผิงเหมียนน้อย” สู่ “เทพห้องส้วม” : ภาพการถูกกดทับในสังคมจีน

ภายใต้สังคมที่ชายเป็นใหญ่ แม้ว่าข้อห้ามหรือหลักเกณฑ์ที่เกิดจากฝ่ายชายเป็นผู้สร้างกฎนั้นจะครอบคลุมทั้งบทบาทพฤติกรรม ค่านิยม และวิถีคิด ทั้งที่เป็นเพศเดียวกันและเพศตรงข้าม อย่างไรก็ตาม ฝ่ายผู้สร้างกฎมักมีข้อยกเว้นที่เอื้อประโยชน์กับพวกตนมากกว่า ขณะที่ฝ่ายตรงกันข้ามผู้ไร้ซึ่งอำนาจต่อรองจะถูกกดทับหรือถูกเอาเปรียบทั้งทางตรงหรือทางอ้อมต่าง ๆ นานา อาทิ ประเด็นการสมรสระหว่างชาย-หญิงในสังคมยุคโบราณของจีนเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายกับเพศหญิง กล่าวคือ จารีตเปิดโอกาสให้ฝ่ายชายสามารถมีภรรยาได้หลายคน ในขณะที่ฝ่ายหญิงมักถูกจารีตบีบรัดและลิดรอนสิทธิ เพราะมองว่าไม่ดี ไม่สง่างาม ถูกตีตราเป็นหญิงใจง่าย นำมาซึ่งความเสื่อมเสียชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลอีกด้วย

สตรีในสังคมจีนไม่ได้เต็มใจที่จะอยากตกอยู่ในสภาพของ “เมียรอง” แต่เนื่องจากสถานการณ์ ชะตากรรมหรือความจำเป็นในการดำรงชีพ ทำให้พวกเขาถูกฝ่ายชายขูดรีดในฐานะวัตธุระบายความใคร่และตัณหา น้อยนักที่นับเป็นรักแท้ระหว่างสองฝ่าย แต่พวกเขาก็ไม่สามารถเชิดชูความรักนี้ได้อย่างหมดใจแบบตรงไปตรงมา ด้วยเพราะมีจารีตชนบประเพณีมาขวางกั้น

“เมียน้อย” หรือ “เมียรอง” มักเป็นผู้ที่ฝ่ายชายชื่นชอบ มีความเสน่ห์ หลงใหล ซึ่งอาจมาจากหลายปัจจัย เช่น รูปร่างที่งดงาม กริยามารยาทที่เรียบร้อย มีความรู้และสติปัญญาดี เก่งเรื่องงานบ้านงานเรือน หากแต่ความโดดเด่นเหล่านี้ก็อาจไม่ส่งผลดีต่อตัวของพวกเขา โดยเฉพาะผู้ที่จารีตยกย่องให้เป็นเสมือนเจ้าบ้าน เทียบเคียงกับผู้เป็นสามี นั่นคือ ผู้ที่ดำรงฐานะ “เมียแต่ง” “เมียหลวง” หรือ “เมียเอก” ซึ่งพวกเขามีอำนาจเต็มที่ในการปกครองกลุ่ม “เมียน้อย” “เมียรอง” รวมถึง “เมียทาส” ด้วย อันเป็นหลักปฏิบัติที่ใช้ปกครองภายในครัวเรือนของฝ่ายสตรีตามธรรมเนียมจีน อันมาจากค่านิยมของฝ่ายชายเช่นกัน (Gao Lianjun, 2002: 220-221)

หนังสือ *ฮ้วน* บทว่าด้วย “เทพจื่ออู” ที่ประพันธ์โดยหลิวจิงซู เป็นปฐมบทที่น่าปริศนาของเมียน้อยมาสร้างตำนานเรื่องเล่า เนื่องด้วยปัญหาครอบครัวช่วงยุคสมัยราชวงศ์เว่ยจินเรื่อยถึงราชวงศ์เหนือ-ใต้ ที่สตรีจำนวนมากมีนิสัยหึงหวง และขี้อิจฉาอย่างหนักเมื่อสามีปันใจให้หญิงอื่น (Sun Xiao, 2020: 150) จนกลายเป็นพฤติกรรมที่ก้าวร้าว กราดเกรี้ยว ไม่น่าชม เช่นที่ กานเป่าเขียนบรรยายไว้ว่า

ในยุคสมัยนั้นผู้เป็นภรรยาไม่ทอผ้า สั่งให้ข้าดำเนินการทุกสิ่งอย่าง จนขาดทักษะความสามารถในสิ่งที่สตรีควรมี วันๆ เอาแต่กินดื่มกินเล่นเที่ยว ไม่ทำงาน ประพฤติตนสำส่อนตั้งแต่ก่อนสมรส มีนิสัยเอาแต่ใจ ไม่รู้จักแยกแยะสิ่งใดควรกระทำ สิ่งใดไม่ควรกระทำ มองความอิจฉาริษยาและความหึงหวงไม่ใช่เรื่องผิด ไม่เคารพนบนอบต่อผู้เป็นพ่อผัวและแม่ผัว แสดงความก้าวร้าวแข็งกระด้างอยู่บ่อยๆ ทั้งยังมีจิตใจที่โหดเหี้ยม สั่งทำร้ายทารุณ จนถึงฆ่าเมียน้อยของสามี ชอบทำเรื่องที่ถูกให้เป็นเรื่องที่ผิด และทำเรื่องที่ผิดให้กลายเป็นเรื่องที่ถูกต้อง ก่อเรื่องที่ผิดธรรมเนียมจารีต หากแต่ผู้เป็นบิดาและพี่ชายก็ไม่สอนสั่ง ไม่เคยตำหนิติเตียนใดๆ สภาพสังคมเป็นเยี่ยงนี้ ขาดการพิจารณาไตร่ตรองพฤติกรรมอันเลวร้ายของพวกเขอย่างจริงจัง เหมือนเป็นการสมยอม โดยมองว่าพวกเขามีได้กระทำการผิดพลาดใดๆ เลย (Yu Jiaxi, 2015: 732)

ความหึงหวงและความอิจฉาริษยาเป็นสันดานดิบของมนุษย์ที่ไม่อาจแบ่งตามเพศสภาพหรือสถานะทางสังคม ดังเช่นในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันตก กล่าวกันว่า หลังจากนางเจ้าเฟยเยียน (赵飞燕) เข้ามารับใช้พระเจ้าฮั่นเฉิงตี้ (汉成帝) เป็นเหตุให้พระนางสืrwหวงเฮ่ว (许皇后) และปานเจี๋ยอู๋ (班婕妤) ถูกกลืน

กระทั่งในปีรัชศกหงจียาที่ 3 (鸿嘉三年) หรือ 13 ปีก่อนคริสตกาล เจ้าเฟยเยียนได้ทำการใส่ร้ายว่า สืrwหวงเฮ่วและ

ปานเจียวี่ต่างมีพฤติกรรมที่ชั่วช้า เกี่ยวข้องกับคุณไสยมนต์ดำ จนในที่สุดสืบทอดโง่งมถูกปลดจากตำแหน่ง ส่วนปานเจียวี่ถูกเรียกมาไต่สวน ซึ่งครั้งนั้นปานเจียวี่ได้ทูลแจ้งว่า

อันตัวเราได้ยินว่า ชีวิตและความตายมีชะตากำหนด ความมั่งคั่งเกียรติดียอยู่ที่สวรรค์ อันการกระทำซึ่งความดี ความชอบด้วยคุณธรรม ย่อมก็ไม่แน่ว่าจะได้รับผลแห่งกรรมดีเหล่านั้น หากแต่การกระทำซึ่งความชั่ว ความเลวร้ายยังจะมีหน้าเข้ามาเรียกร้องหาความชอบธรรมใดๆ อีกเล่า

หากผีสาวเทวดารับรู้ได้จริง ย่อมไม่รับการร้องขอจากพวกคนชั่วใจทรามเป็นแน่แท้ แต่ถ้าหากผีสาวเทวดาไม่รับรู้ในสิ่งใดๆ เลย แล้วเราจะก้มกราบขอพรอีกต่อไปไยเล่า เมื่อตัวเรามีได้คิดชั่ว กระทำการดังกล่าวก็ย่อมไม่รู้สึกรู้สีกังวลหรือเกรงกลัวใดๆ (Yu Jiaxi, 2015: 737)

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเพราะความรู้สึกหึงหวง เป็นการต่อสู้เพื่อแย่งชิงความรักจากฝ่ายชาย โดยใช้เหตุผลข้ออ้างต่างๆ นานามาโจมตีกันไปมา จึงไม่แปลกใจเลยว่า การมีนิสัยหึงหวงและอิจฉาริษยาเป็นกฎเหล็กข้อห้ามของสตรี หากผู้ใดฝ่าฝืนสามารถไล่ออกจากบ้าน โดยไม่ต้องฟังทางการไต่สวนหรือตัดสินคดี (Zhang Tao & Xiang Yongqin, 2015: 95-96) หากแต่สตรีในยุคนี้ก็ได้หวังเกรงหรือรู้สึกสะท้านแต่อย่างใด เพราะพวกเขาไม่ยินยอมให้สามีตนปันใจให้กับหญิงอื่น

สุยถิงจยาฮว่า 《隋唐嘉话》 เขียนเล่าเรื่องราวในยุคต้นราชวงศ์ถัง ที่จักรพรรดิถังไท่จง (唐太宗) ตั้งใจจะประทานหญิงงามให้กับผิงเสวียนหลิง (房玄龄) ในฐานะภรรยารอง แต่กลับถูกปฏิเสธอยู่หลายหน จึงเรียกภรรยาหลวงของผิงเสวียนหลิงให้เข้าเฝ้า ซึ่งพระองค์ตรัสถามว่า

“การที่นิสัยดีอันนี้ มัวแต่อิจฉาริษยากัน จนนำไปสู่การไร้ซึ่งลมหายใจ กับการตัดสินซึ่งความอิจฉาริษยา จนนำพาให้ชีวิตอยู่รอดอย่างปลอดภัย ตัวเจ้าอยากจะเลือกข้อใด” นางตอบกลับว่า “อันตัวเรายอมให้ความอิจฉาริษยา นำไปสู่ความตาย” (Liu Su & Li Zhao, 1999: 80)

ความนี้แสดงถึงความเด็ดเดี่ยว การไม่เกรงกลัวความตาย การไม่ยอมเป็นสองรองใครของผู้เป็นภรรยาหลวง ซึ่งอาจสะท้อนให้เห็นถึงความกลัวเมียในตัวผิงเสวียนหลิง หรือเพราะรู้สึกอิจฉาของภรรยาตนเป็นอย่างดี ไม่อยากให้เมียน้อยต้องทนทุกข์ทรมาน ซึ่งเรื่องราวดังกล่าวทำให้เราเห็นภาพแรงหึงหวงของสตรี พวกหล่อนยอมตาย แต่ไม่ยอมแบ่งปันสามีตนให้กับหญิงอื่นโดยง่าย

เรายังพบเรื่องเล่าที่พยายามโน้มน้าวให้เมียยอมผ่อนความอิจฉาและหึงหวงอยู่บ้าง เช่น อี้เหวินเล่ย์จี้วี่ 《艺文类聚》 เรียบเรียงขึ้นในสมัยราชวงศ์ถัง ตามพระประสงค์ของจักรพรรดิถังเกาจู่ (唐高祖) โดยใช้บัณฑิตจำนวน 50 กว่าท่านเป็นผู้ทำการคัดเลือก และคัดลอกชุดความรู้ที่ตกทอดจากอดีต (Qian Zhonglian, 2000: 2060) ซึ่งเนื้อหาตอนที่ 35 มีบทว่าด้วยความอิจฉาริษยาตอนหนึ่งเขียนว่า

ในพระนคร เหล่าบรรดาภรรยา (เมียหลวง) ของพวกบัณฑิตมักมีนิสัยขี้หึงหวง อิจฉาริษยาและดुरายเป็นทุนเดิม เมื่อสามีกระทำผิดในประเด็นที่เล็กๆ น้อยๆ ก็จะกล่าวโทษ ตาหนิเตียน หากรู้สึกว่าเป็นความผิดใหญ่ก็จะลงไม้ลงมือทุบตี พวกเขามักใช้เชือกผูกขาของสามี โดยที่ตนเองจะกำเชือกเส้นนั้นไว้ หากประสงค์จะเรียกใช้งานสามี ก็จะกระตุกเชือกเส้นนั้น

พวกบัณฑิตได้ร่วมมือกับหมอผีคิดแผนการอย่างหนึ่ง กล่าวคือ หลังจากทีภรรยาถอนกลับแล้ว สามีก็ตรงไปที่ห้องส้วม เอาเชือกไปผูกที่ตัวแกะ ส่วนบัณฑิตผู้นั้นก็ป็นกำแพงออกไปหลบซ่อนตัว เมื่อภรรยาตื่นนอน รู้สึกตัวกระตุกเชือก ได้พบเห็นเป็นแกะตัวหนึ่ง ทำให้นางเกิดอาการตกใจอย่างมาก จึงไปตามหมอผีเพื่อมาสอบถาม ซึ่งหมอผี

บอกกับนางว่า

“อันตัวเจ้า กระทำแต่เรื่องไม่ดี สะสมบาปไว้มากเหลือคณานับ จึงถูกวิญญานบรรพบุรุษลงโทษ ให้สามีกลายร่างเป็นแกะ ถ้าหากสำนึกผิด กลับตัวกลับใจ การสวดมนต์อ้อนวอนจะสามารถช่วยสามีให้กลับมาเป็นมนุษย์ได้ตามเดิม” นางรู้สึกเสียใจ กอดแกะร้องไห้ และสาบานว่าจะปรับปรุงตัวเอง

นอกจากนี้ หมอผียังชี้แนะให้นางทานอาหารเจ 7 วัน โดยวันสุดท้ายทุกคนในบ้านต้องเข้าร่วมพิธีที่จัดขึ้นภายในห้องอย่างพร้อมเพรียง ซึ่งหมอผีจะเป็นผู้ดำเนินการในพิธีอยู่ด้านนอก โดยปากพึมพำคล้ายกับการสวดมนต์ทั่วไป ขณะนั้นเอง บัณฑิตท่านนั้นก็แอบย่องเข้ามาในบ้าน เมื่อภรรยาเห็นหน้าสามีก็รู้สึกดีใจ สอบถามด้วยความเป็นห่วงว่า “เป็นแกะหลายวัน เหน็ดเหนื่อยหรือไม่” บัณฑิตตอบว่า “เพียงแค่มิชอบกินหญ้า เพราะปวดท้อง” นางได้ร่ำให้ออกมาอีกครั้ง ด้วยความสงสารในชะตากรรมของสามี

จากนั้นเป็นต้นมา เมื่อนิสยหิงหวง อัจฉาริยาของภรรยากำเริบ บัณฑิตจะแก้งลั้มตัวลงที่พื้น ทำเสียงแกะร้อง ส่วนภรรยาเมื่อเห็นดังนั้นก็ตกใจ รีบคุกเข่าอ้อนวอนต่อบรรพชน ซึ่งทำให้พฤติกรรมของนางเปลี่ยนไปจากเดิมไม่หิงหวง อัจฉาริยาอีกต่อไป (Lu Xun, 1997: 230)

เรื่องนี้คงเป็นการแก้เผ็ดภรรยาให้รู้จักการปล่อยวาง ไม่แสดงความโกรธ และความก้าวร้าวต่อสามี ส่วนผู้ที่สามีกิได้ใช้ความรักที่ภรรยาให้กับตนเป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมที่เต็มไปด้วยความอิจฉาริยาของตัวภรรยา น่าเชื่อว่าเรื่องดังกล่าวมีเป้าประสงค์ให้ฝ่ายชายได้รับผลประโยชน์ ด้วยเพราะสังคมปิตาธิปไตยกำลังถูกสตรีคุกคาม ซึ่งอารมณ์และแรงหิงหวงของสตรีเป็นสิ่งที่น่ากลัวยิ่ง

ตำนานเรื่องเล่าของจื่อกุในหนังสือฮ้วนเขียนขึ้นจากมุมมองความสงสารในชะตากรรมของเมียน้อยที่ถูกเมียหลวงรังแก จนนางต้องเลือกปลิดชีพตนเองในห้องส้วม การตายในห้องส้วมที่นำสู่ความเชื่อเรื่อง “ผีห้องส้วม” หรือต่อมาจะถูกยกให้เป็น “เทพห้องส้วม” อาจเป็นกลวิธีที่แยบยลจากทางฝ่ายชาย ที่ให้เมียหลวงรู้ว่าการทำร้ายเมียน้อยไม่ใช่สิ่งดีงาม ซึ่งวิญญานของพวกเขาก็ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมจากสวรรค์เบื้องบน ฟาดิณไม่ได้ด้อยค่าของความเป็น “เมียน้อย” ในตัวผู้หญิง การเขียนเล่าในลักษณะดังกล่าวคงเป็นเพราะฝ่ายชายต้องการเปิดพื้นที่ให้กับตนเองในการมีเมียได้หลายคน และดำเนินพฤติกรรมที่ต่ำช้าของภรรยาหลวงอย่างอ้อมๆ ก็เป็นไปได้

อย่างไรก็ดี หัวใจหลักของเรื่องดังกล่าวกำลังฉายภาพความจริงของสังคมที่เมียน้อยถูกเมียหลวงระรานเหยียดหยามรังแก โดยสาเหตุมาจากความหิงหวง ความอิจฉาริยา ดังเช่นที่เฉากู้สั่งให้จื่อกุทำงานชั้นต่ำ เหมือนกับทาสรับใช้ เรื่องนี้ยังบอกเราอีกอย่างคือ ตัวของสามีก็น่าสงสารกับเหตุการณ์ดังกล่าว เพราะไม่พบเห็นการว่ากล่าวตักเตือนหรือลงโทษผู้เป็นภรรยาหลวง กลายเป็นโศกนาฏกรรมสลด จนจื่อกุต้องจบชีวิต สื่อผู้เป็นสามี (จื่อซิว) เป็นคนกลัวเมีย

หนังสือฮ้วน กล่าวถึงบทเชิญผีจื่อกุว่า “จื่อซิวไม่อยู่ เฉากู้ก็กลับบ้านไปแล้ว จื่อกุสามารถออกมาเล่นด้วยกัน” อาจทำให้เข้าใจว่า เพราะจื่อกุไม่อยากจะเห็นหน้าหรือยังรู้สึกกลัวคนทั้งสอง คล้ายบอกอย่างอ้อมๆ ว่าในที่ที่ฉันทอยู่ จะต้องไม่มีบุคคลพวกนี้ ถ้าคนพวกนี้อยู่ ฉันทก็จะไม่มา และเมื่อพิจารณาถึงวันตายของจื่อกุคือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1 ซึ่งตรงกับเทศกาลหยวนเซียว อันเป็นคำคืนที่พระจันทร์เต็มดวง เป็นวันสุดท้ายของการเฉลิมฉลองในเทศกาลตรุษจีน โดยทางการอนุญาตให้ผู้คนออกจากบ้านท่องราตรีจนถึงฟ้ารุ่ง เพื่อชื่นชมความงามของโคมไฟ ทั้งยังมหรสพ การละเล่นมากมายตลอดทั้งคืน (Wang Jinglin & Xu Tao, 1992: 497-498) ซึ่งชะตากรรมของเมียน้อยอย่างจื่อกุก็คงไม่สามารถออกไปข้างนอกบ้านเหมือนกับคนอื่นๆ เพราะต้องทำความสะอาดห้องส้วม ล้างเล้าหมู จนเป็นความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจในศาสนา กระทั่งนำไปสู่การคิดสั้นฆ่าตัวตาย ทั้งนี้เชื่อว่า ผู้เขียนเลอกที่จะปรุงแต่งให้จื่อกุตายในวันดังกล่าว ก็คงจะช่วยสร้างความคับแค้นใจให้มากขึ้น สามีกับภรรยาหลวงได้ออกไปท่องเที่ยว ชื่นชมความงามของโคมไฟ แต่ตนเองกลับต้องทำงานเยี่ยงทาสอย่างไม่มีใครเหลียวแลอาหาร

เมื่อพิจารณาในประเด็นเรื่อง ความเป็นกุลสตรี คล้ายว่าจื่อกูในตำนานดังกล่าวเป็นคนไม่สู้คน ไม่มีนิสัยเกี้ยวพาราสี เป็นภาพลักษณ์ของสตรีที่เชื่อฟังสามีและภรรยาหลวง ตามกรอบ “หญิงดี” ในคติขงจื๊อด้วย

ตำนานจื่อกูที่เล่าขานในสมัยราชวงศ์ถังที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ *เทียนจง* จั๊วของเฉินเย่าเหวิน สำนักดังกล่าวทำให้เห็น พัฒนาการของเรื่องเล่าที่ระบุถึงถิ่นฐานบ้านเกิด ชื่อ-แซ่ที่แท้จริงของจื่อกู นอกจากนี้เรายังรู้ถึงชื่อสามีของนาง ซึ่งแตกต่างจาก เรื่องราวที่บอกเล่าในสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้ เช่นเดียวกับการตายของจื่อกูหาใช่การที่ตนเองกลืนใจตาย ที่หมายถึงการฆ่าตัวตาย สำหรับเรื่องนี้บอกสาเหตุของการตายไว้ว่า จื่อกูถูกผู้เป็นภรรยาหลวงฆ่าในห้องส้วม ด้วยเพราะความอิจฉาริษยา แต่จะเป็น ผู้ที่ลงมือฆ่าเองหรือสั่งการให้ผู้อื่นลงมือกระทำ เราไม่อาจทราบแน่ชัด เพราะข้อมูลไม่เพียงพอ ส่วนความอิจฉาริษยาที่นางมี คงมาจากความงามของจื่อกู โดยผู้เขียนจงใจตั้งชื่อนางว่า “เม่ย” (媚) ที่หมายถึงว่า “งดงาม” “หลงใหล” “ชื่นชอบ” (Shangwu yinshuguan cishu yanjiu zhongxin, 2000: 963) สื่อแทนการมีรูปร่างหน้าตาที่งดงาม ผูกมัดใจสามี ใคร่หลง ในตัวนางมากกว่าผู้อื่น ส่วนชื่อรอง “ลี่ซิง” (麗卿) ก็ให้ความหมายไปในทิศทางเดียวกัน เพราะอักษรคำว่า “ลี่” หมายถึง “สวยงาม” “การอยู่เป็นคู่” “อิงแอบกัน” ส่วน “ซิง” หมายถึง “ความรักใคร่ของคู่สามีภรรยา” (Shangwu yinshuguan cishu yanjiu zhongxin, 2000: 869, 1164) เป็นการบอกว่า จื่อกูมีรูปลักษณ์งดงาม ใบหน้าและผิวพรรณผุดผ่อง จนสามี รักใคร่และเอ็นดูอยากอยู่ใกล้ตลอดเวลา นอกจากนี้แล้วนางยังเป็นสตรีที่มีการศึกษา อ่านออกเขียนได้ มีสติปัญญาเฉียบแหลม รอบรู้เรื่องของหลักการ มีสติไตร่ตรองด้วยหลักของเหตุและผล จนแยกแยะความชั่วและความดี สิ่งถูกกับสิ่งผิด โดย คุณลักษณะหรือคุณสมบัติของจื่อกูโดดเด่นมากกว่าผู้เป็นเมียหลวง ซึ่งย่อมส่งผลร้ายต่อตัวเขาเอง เพราะเมื่อสามีชื่นชม หลงรัก ก็มักนำมาซึ่งความไม่พอใจของผู้เป็นเมียหลวง จนคิดหาวิธีต่างๆ เพื่อกำจัดเสี้ยนหนามของหัวใจให้หมดไป

แผ่นป้ายของสุสานนางจิ้งชื่อเหินยง (章四娘) ผู้เป็นเมียน้อยของหลี่ชีว์ (李頎) ขุนนางตำแหน่งผู้ตรวจราชการใน สมัยราชวงศ์ถัง จารึกว่า

จิ้งชื่อเหินยงผู้นี้ มีฉายาว่าโหลวเหอ (柔和) ชาวอำเภอไค่วจี (会稽) ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของเจ้อเจียง ในปี่รัชศกหยวนเหอ (元和) ระเห่ร่อนมาอยู่ในเมืองหลวง เมื่อเข้ามาทำนุในบ้านเรา นางชอบสวดมนต์ไหว้เจ้า ขอพรเป็นประจำ นิสัยกริยาสุภาพ มารยาทงดงาม พุดจาไพเราะ อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น อยู่ในกรอบ ศีลธรรมจรรยา งานฝีมือละเอียดเยียมยอด ประหนึ่งได้รับการถ่ายทอดจากเทวดาบนสรวงสวรรค์ แล้วยังมี ความสามารถทั้งด้านดนตรี การเขียนพู่กัน อันเป็นพรสวรรค์ที่อยู่ในตัวนางอย่างเพียบพร้อม ซึ่งน้อยคนนักจะมี คุณสมบัติดังกล่าว ยากหาผู้ใดมาเทียบเคียง

ทุกคนล้วนกล่าวกันว่า ผู้ที่กระทำแต่กรรมดี ย่อมได้รับผลแห่งกรรมดีนั้น ทว่าหลังคลอดบุตรไม่นาน นางก็มี อาการป่วยกระเสาะกระแสะ อันเป็นสาเหตุให้พรากรชีวิตของนางไป

วันที่ 27 เดือน 8 ปีที่ 7 ในรัชศกต้าเหอ (大和) นางสิ้นใจตายที่บ้านพัก ซึ่งตั้งอยู่ ณ หมู่บ้านกุยเต๋อ (归德里) อำเภอเหอหนาน (河南县) เมืองเหอหนาน (河南府) สิริอายุ 34 ปี ในวันที่ 28 ของเดือนเดียวกันได้นำร่างไป ฝังที่ทุ่งกว้างทางทิศเหนือของตำบลผิงอิน (平阴乡) อำเภอหลั่วหยิง (洛阳县) ของเมืองเหอหนาน

พวกเรามีมติาร่วมกัน 1 คน ชื่อเล่นว่าอินเออร์ (引儿) อายุเพียงขวบเศษ ยังเล็กมาก พุดไม่เป็นภาษา

ตัวเราใช้ชีวิตร่วมกับนางจิ้งชื่อเหินยงนานกว่า 12 ปี ความสัมพันธ์ระหว่างเราไม่รู้จักใช้คำพูดใดๆ มา บรรยายได้หมด ตัวเราได้แต่ร้องไห้เสียใจ เขียนเล่าความเหล่านี้นี้ขึ้น เป็นคำพุดที่ออกมาจากใจ เรื่องที่ตัวเราเขียนเล่า ด้วยความสัตย์จริง มิได้แต่งเติมที่เกินเลยความเป็นจริงใดๆ (Zhou Shaoliang & Zhao Chao, 2001: 911-912)

จารึกป้ายหลุมศพนี้ทำขึ้นหลังจากสูญเสียเมียอันเป็นที่รักไม่นาน เป็นเรื่องราวความทรงจำอันงดงามที่หลี่ชีว์เขียนถึง จิ้งชื่อเหินยง แม้คนทั้งคู่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเพียง 12 ปี แต่นางจิ้งชื่อเหินยงก็ปรนนิบัติสามีอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง นอกจากนี้ ความโดดเด่นในตัวจิ้งชื่อเหินยงมีอยู่หลายด้าน เช่น เก่งงานบ้านงานเรือน มีพรสวรรค์ด้านดนตรี แล้วยังอ่านออก

เขียนได้ ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้คงเป็นที่ถูกอกถูกใจของสามี เพราะใช้ว่าสตรีทั่วไปจะมีความสามารถเยี่ยงนี้ทุกคน อย่างไรก็ตาม ภายใต้วงศ์ตระกูลและมารยาทที่งดงาม จนได้รับฉายาว่า “โหรวเหอ” ซึ่งแปลเป็นไทยคือ “อ่อนโยน” คงเป็นสิ่งที่ผู้เป็นสามีประทับใจเช่นกัน

เมื่อเปรียบกับจารึกของป้ายหลุมศพของนางหลูซือ (卢氏) ผู้เป็นภรรยาหลวงกลับไม่พบข้อความที่พรรณนาถึงความรักใคร่เอ็นดู ยกย่องชมเชยเหมือนของผู้เป็นภรรยาน้อยอย่างนางจิงซือเหียนิง (Zhou Shaoliang & Zhao Chao, 2001: 914-915) เป็นเพราะจารึกป้ายหน้าหลุมศพของนางหลูซือทำขึ้นโดยครอบครัวนางหลูซือเอง อันเนื่องมาจากหลูซือกับนางหลูซือแต่งงานอยู่กินกันเพียง 2 ปี (ค.ศ. 828) นางหลูซือก็ล้มป่วย บิดาของนางจึงรีบตัวกลับไปเลี้ยงดูที่บ้าน แล้วนางก็สิ้นใจในปี ค.ศ. 832 ทำให้ความผูกพันระหว่างคนทั้งสองจึงมีไม่มาก (Wan Junjie, 2009: 190-191) เมื่อเทียบกับความรักที่หลูซือมอบให้กับจิงซือเหียนิง

หากเราย้อนคิดให้นางหลูซือมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับนางจิงซือเหียนิงภายใต้ชายคาเดียวกันนานๆ ย่อมน่าคิดว่านางหลูซืออาจแสดงท่าทีไม่พอใจต่อนางจิงซือเหียนิง เพราะเป็นที่รู้กันว่าเมียหลวงย่อมมีศักดิ์สูงกว่าเมียน้อย เมียหลวงย่อมได้รับสิ่งที่ดีกว่าเสมอ ต้องได้รับการเคารพยกย่องและการทะนุถนอมจากผู้เป็นสามี การเรียกร้อง การแสดงความไม่พอใจจึงตามมาอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก

ประเด็นการล้มป่วยจนครอบครัวต้องรีบกลับไปเลี้ยงดูก็อาจสื่อถึงความไม่ลงรอยกันของบุคคลทั้งสอง จนฝ่ายหนึ่งถึงขั้นยอมทิ้งศักดิ์ศรีกลับไปอยู่บ้านพร้อมหน้าพร้อมตาไปกับบิดามารดาและพี่น้องตน หรือนางจะเป็นเมียแต่งที่ผู้เป็นสามีไม่ได้ใส่ใจ รักใคร่ เสน่หา จนเกิดความเครียดสะสม เพราะต้องทนทุกข์อยู่กับคนที่ไม่ได้รักตน เป็นเหตุให้ล้มหมอนนอนเสื่อเนื่องจากนางหลูซือแต่งเข้าบ้านตระกูลหลูในปี ค.ศ. 826 ซึ่งนางจิงซือเหียนิงใช้ชีวิตร่วมกับหลูซือตั้งแต่ปี ค.ศ. 821 แล้วกล่าวคือ นางจิงซือเหียนิงอยู่กินกับหลูซือก่อนที่จะสมรสกับนางหลูซือถึง 5 ปี จนน่าจะเชื่อว่าความรักที่หลูซือมอบให้กับนางจิงซือเหียนิง เป็นขนวนรอยร้าวและแผลในใจของนางหลูซือมาโดยตลอด ซึ่งหากเป็นตามนั้นจริง แสดงว่านางหลูซือก็ไม่คิดจะสู้คน ยอมเป็นฝ่ายถอยออกจากครอบครัวตระกูลหลู

สิ่งอย่างหนึ่งที่สะท้อนมาจากแผ่นป้ายหน้าสุสานของนางจิงซือเหียนิงคือ สถานะของเมียน้อยไม่สามารถปรับเปลี่ยนเป็นเมียหลวงได้ (Tao Yi & Ming Xin, 1994: 292) แม้สามีจะหลงรักมากเพียงใดก็ตาม ซึ่ง “เมียหลวง” หรือ “เมียแต่ง” คือผู้ที่บิดามารดาเป็นผู้เลือก ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นเมียคนแรกของผู้เป็นสามี แต่เป็นเมียที่ผู้ใหญ่สองฝ่ายยอมรับในสถานะของกันและกัน ที่จะเกี่ยวดองกันเป็นญาติ ผ่านขั้นตอนการสู่ขอที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม “เมียหลวง” ก็ไม่ใช่ภรรยาผู้ที่มีจิตใจสามีตนอย่างอยู่หมัดเสมอไป เพราะฝ่ายชายมักหลงใหลในสตรีที่รูปลักษณ์งาม เพียบพร้อมด้วยความสามารถหลายด้าน ซึ่งการเขียนพรรณนาเรื่องราวของจิงอยู่ในสมัยราชวงศ์ถังก็เป็นไปในลักษณะดังกล่าว

จากหนังสือสี่จี 《史记》 ตอนพระนางหลิวไท่โฮ่ว (吕太后) มีการบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับความตายของเถาซีจี (陶威姬) ไว้ว่า

พระนางหลิวไท่โฮ่ว (吕后) เป็นภรรยาของพระเจ้าอ๋นเกาจู่ (汉高祖) แต่ครั้งยังไม่ได้สถาปนาตนเป็นใหญ่ มีบุตรธิดาด้วยกัน 2 พระองค์ คือ พระเจ้าเซี่ยวฮุ่ยตี้ (孝惠帝) กับองค์หญิงหลูหยวน (鲁元公主)

ครั้งสมัยที่อ๋นเกาจู่ดำรงพระยศเป็นอ๋นหวัง (汉王) ได้เอนางเถาซีจี (陶威姬) มาเป็นเมีย พระองค์มีความชื่นชอบ ใคร่หลงนางเถาซีจีอย่างมาก มีบุตรด้วยกันหนึ่งคน นามว่า หรูอี้ (如意) ได้รับการสถาปนาดำรงพระยศเป็น เจ้าอ๋นหวัง (赵隐王) ด้วยนิสัยของพระเจ้าเซี่ยวฮุ่ยตี้เป็นคนอ่อนไหว มีจิตเมตตา พระเจ้าอ๋นเกาจู่จึงตรัสขึ้นว่า “ไม่เหมือนเรา” อยากปลดออกจากตำแหน่งรัชทายาท ด้วยประสงค์จะแต่งตั้งหรูอี้ บุตรของนางเถาซีจีขึ้นแทน เพราะรู้สึก “หรูอี้เหมือนเรา”

นางเถาซีจีได้รับความโปรดปรานจากพระเจ้าอั้นเกาจุ่มาก จึงให้ร่วมเดินทางไปยังดินแดนกวนตง (关东) อยู่บ่อยๆ ครั้งหนึ่ง นางเถาซีจีได้รำให้ร้องขอต่อพระเจ้าอั้นเกาจุ์ ให้ทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งหรือบุตรของตนขึ้นดำรงตำแหน่งองค์รัชทายาท

สืบเนื่องด้วยพระนางหลี่วี่โฮ่วอายุมาก จึงไม่ได้ตามเสด็จไปยังพื้นที่ต่างๆ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าอั้นเกาจุ์กับพระนางหลี่วี่โฮ่วค่อนข้างห่างเหิน

ครั้นสมัยหรือดำรงตำแหน่ง เจ้าอั้นหวังก็มักปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ แทนองค์รัชทายาท อย่างไรก็ตาม ตำแหน่งรัชทายาทหาได้ถูกสับเปลี่ยนไม่ เนื่องด้วยมีกลุ่มขุนนางที่ออกมาคัดค้าน

เดือน 4 ปีที่ 12 พระเจ้าอั้นเกาจุ์เสด็จสวรรคต ณ พระตำหนักฉงเล่อกง (长乐宫) องค์รัชทายาทขึ้นเสวยราชสมบัติ ด้วยที่พระนางหลี่วี่โฮ่วแค้นเคืองนางซีฟูเหริน (戚夫人)³ กับเจ้าอั้นหวังมากที่สุด จึงมีรับสั่งให้นำตัวนางซีฟูเหรินมาขังที่ตำหนักหย่งเซียงกง (永巷宫) และเรียกตัวเจ้าอั้นหวังให้รับเดินทางมาเข้าเฝ้าฯ ที่เมืองหลวง

พระเจ้าเซี่ยวฮุยตี้ผู้ทรงเมตตาที่รู้ได้ทันทีว่พระพันปีทรงโกรธแค้นแม่ลูกคู่นี้ ต้องสั่งประหารเป็นแน่แท้ จึงเสด็จออกไปรับเจ้าอั้นหวังเข้าเมืองด้วยพระองค์เอง และอยู่กับเจ้าอั้นหวังตลอด ไม่ให้คลาดสายตา ทำให้พระพันปียากที่จะสั่งการให้คนลงมือสังหาร

กระทั่งในเดือน 12 ปีที่ 1 แห่งสมัยพระเจ้าเซี่ยวฮุยตี้ ขณะที่พระองค์เสด็จออกไปล่าสัตว์ตั้งแต่ฟ้ายังไม่รุ่งด้วยเจ้าอั้นหวังพระชนม์มียาว จึงไม่ได้ตามเสด็จ เพราะนอนหลับไม่ยังตื่น พระพันปีจึงสบโอกาส สั่งให้นำนายพิชให้เจ้าอั้นหวังดื่ม หลังจากฟ้าสว่าง พระเจ้าเซี่ยวฮุยตี้ได้เสด็จกลับเข้าวัง เจ้าอั้นหวังก็สิ้นลมหายใจไปแล้ว นอกจากนี้พระพันปียังสั่งคนไปจัดการกับนางเถาซีจี ด้วยการตัดแขนตัดขา ควักลูกตา ลนไฟที่ใบหู จับกรอกยาพิษให้เป็นไข้ และนำตัวไปทิ้งที่เล่าหลุม

หลายวันผ่านไป พระพันปีเรียกพระเจ้าเซี่ยวฮุยตี้ให้ไปทอดพระเนตร “คนหมู” (人彘) เมื่อพระองค์ทราบความจริงว่า “คนหมู” คือนางเถาซีจีก็ทรงเสียพระทัย ร้องไห้อย่างหนัก ทำให้มีอาการประชวร บรรทมบนเตียงเป็นปี จากนั้นเป็นต้นมาพระองค์ก็ทรงไม่สนพระทัยในกิจการบ้านเมือง วันๆ เสพสุรา (Sima Qian, 1963: 395-412)

ความแค้นที่ฝังใจของพระนางหลี่วี่โฮ่วมีมาแต่ครั้งที่พระเจ้าอั้นเกาจุ์หลงใหลนางเถาซีจีจนหัวปักหัวปำ หลังจากอั้นเกาจุ์สิ้นพระชนม์ ดำรงพระยศเป็นพระพันปีหลี่วี่ เวลาของการชำระหนี้แค้นจึงเกิดขึ้น ซึ่งเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์นี้มีจุดเหมือนกับตำนานของจิ้งกูดตรงที่ภรรยาหลงหาวิธีปลิดชีพภรรยาน้อย อันมาจากความหึงหวง ทำให้นักวิชาการบางส่วนเชื่อว่า เหตุการณ์ดังกล่าวอาจสืบเนื่อง เชื่อมโยง หรืออาจถึงขั้นเป็นต้นเค้าเรื่อง “จิ้งกูด” ในฐานะ “เทพเจ้าห้องส้วม” ที่เล่าขานมาตั้งแต่ในสมัยราชวงศ์หมิงแล้ว (Ni Haoshi, 2013: 87; Shen Pingshan, 1987: 130; Wang Jinglin & Xu Tao, 1992: 302) กล่าวคือ เป็นการเชื่อมโยงระหว่าง “จิ้งกูด” กับ “นางซีฟูเหริน” เข้าไว้ด้วยกัน ด้วยเพราะเสียง “จื่อ” (紫) กับ “ซี” (戚) คล้ายกัน จนนำไปสู่การเข้าใจผิดว่า “ซีฟูเหริน” (戚夫人) หรือ “เถาซีจี” (陶威姬) คือเทพห้องส้วม

เราต้องไม่ลืมว่า นิยายของนางซีฟูเหรินเป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูง ทะเยอทะยานเกินตัว แสดงบทร้องขอให้บุตรชายของนางได้เป็นใหญ่ หากมองในฐานะแม่ นางกำลังแสดงออกถึงความรักที่มีต่อบุตร หวังใบบุตร อยากให้บุตรได้เจริญก้าวหน้า แต่หากมองในมุมการแก่งแย่งชิงดี นางคือสตรีผู้มากด้วยมารยาสาโลย เอาประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้ง ไม่คิดถึงจิตใจของผู้อื่น ผิดหลักจารีตที่ติงามเรื่องการสืบทอดราชบัลลังก์ จนในที่สุดก็ต้องแพ้ยตัวเอง อันมาจากความโลภเข้าครอบงำ

การตายที่เล่าหลุมของนางซีฟูเหรินคงเป็นได้เพียง “ผี” ตัวหนึ่ง ขาดคุณสมบัติที่เพียบพร้อมหลายประการ ยากจะได้รับ

³ หมายถึงนางเถาซีจี (陶威姬)

การยกย่องเป็นเทพเจ้า แตกต่างจากตำนานเรื่องเล่าของจิ้งจอกที่พัฒนาไปในทิศทางในแง่ดีมากกว่าแง่ร้าย กล่าวคือ ช่วยสร้างภาพลักษณ์ให้นางเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยรูปลักษณ์ มีจิตใจที่ดีงาม จริยา มารยาท และความประพฤตินิยมให้ฝ่ายชาย คลั่งไคล้หลงใหล แถมยังมีสติปัญญาที่แหลมคมอีกด้วย ซึ่งประเด็นการถูกทารุณกรรมจนถึงขั้นสิ้นใจตายช่วยส่งถ่ายความน่าเวทนา ความน่าสงสารได้อย่างกินใจ จนผู้คนเกิดความรู้สึกสังเวชสลดใจในชะตากรรมของจิ้งจอกมากกว่าชิฟูเหริน

การที่เมียน้อยถูกเมียหลวงกดขี่ ทำร้ายร่างกายเป็นสิ่งที่สังคมไม่ชอบ แต่บทลงโทษก็ไม่หนัก โดยพิจารณาจากกฎหมายในสมัยราชวงศ์ถังที่มีใจความดังนี้

เจ้าบ้าน (สามี) หากทำร้ายทรมานเมียหลวงจะรับโทษเบากว่าที่ไปทำร้ายคนอื่น 2 เท่า หากทำร้ายทรมานภรรยาไม่ถึงขั้นกระดุกหักก็ไม่จำเป็นต้องรับโทษ หากถึงขั้นกระดุกหักจะรับโทษเบากว่าไปทำร้ายทรมานเมียหลวง 2 เท่า ซึ่งก็คือเบากว่าไปทำร้ายบุคคลทั่วไป 4 เท่า ถ้าเจ้าบ้านฆ่าภรรยาหลวงจะรับโทษเท่ากับการไปฆ่าผู้อื่น แต่ถ้าฆ่าภรรยาไม่ตายจะเบากว่าไปฆ่าผู้อื่น 2 เท่า (Zhu Ruikai, 1999: 274)

บทลงโทษที่ไร้ความเท่าเทียมในยุคโบราณช่วยให้เข้าใจถึงฐานะทางสังคมของผู้เป็นเมียน้อยที่มักกลายเป็นผู้ถูกกระทำอยู่เสมอๆ และเราก็คงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวส่วนหนึ่งเกิดจากบทโทษที่ไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ หากผู้เป็นเมียหลวงอารมณ์ไม่ดี ลงมือทำร้ายทรมานผู้เป็นเมียน้อย เขาได้รับโทษเทียบเท่ากับผู้เป็นเจ้าบ้าน (สามี) เพราะผู้เป็นเมียหลวงดำรงสถานะในครัวเรือนเท่ากับผู้เป็นสามี ดังนั้นเมื่อได้ลงมือฆ่าหรือสั่งให้คนให้ไปฆ่าผู้เป็นเมียน้อยก็รับโทษที่เบากว่าไปฆ่าบุคคลทั่วไปถึง 2 เท่า ซึ่งคงไม่ถึงขั้นต้องประหารชีวิต ให้ตายตามกันไป

ด้วยเหตุนี้เอง เรื่องราวเกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายจนถึงขั้นลงมือสังหารเมียน้อยจากฝีมือผู้ที่เป็นเมียหลวงจึงเกิดขึ้นอยู่บ่อยๆ เป็นภาพที่ฉายเข้าไปเข้ามาของสังคม นำมาสู่การจดบันทึกเขียนเล่าถึงปัญหาดังกล่าว ซึ่งไม่ว่าตำนานเรื่องเล่าของ “เทพห้องส้วม” ที่ชื่อ “จิ้งจอก” ในสมัยราชวงศ์เหนือ-ใต้ หรือจะอยู่ในชื่อ “เหอเม่ย” ในสมัยราชวงศ์ถัง ต่างเสียงไม่กล่าวถึงการได้รับโทษของผู้เป็นเมียหลวง ด้วยเหตุเพราะทางการไม่รู้ หรือช่วยกันปกปิดมิให้ทางการรู้ ทั้งๆ ที่สามีของเหอเม่ยเองก็คือข้าราชการ มันยังสะท้อนถึงความเจ็บปวด ความชอกช้ำของผู้เป็นเมียน้อย ตกอยู่ในฐานะเบี้ยล่างของเมียแต่ง แต่ทำหน้าที่ร่วมหลับนอนกับเจ้าของบ้านเหมือนกับเมียแต่ง เป็นการมองค่าของผู้เป็นเมียน้อยอย่างต่ำต้อยทางสังคม

หากพิจารณาข้อความจากหนังสือ *เสียนอู่* สมัยราชวงศ์ถัง ที่ต่อมาถูกคัดลอกอยู่ในหนังสือ *ทงซูเปียน* ของตี้เฮ่า สมัยราชวงศ์ซิง ความตอนหนึ่งเขียนบอกว่า ผู้คนสมัยนั้นเรียกเทพห้องส้วมว่า “ซานกู” (三姑) ซึ่งคำว่า “ซาน” หมายถึง “สาม” ส่วน “กู” ในที่นี้เป็นคำที่ใช้เรียกสตรีทั่วไป เมื่อรวมแล้วจะหมายถึง “สตรีคนที่ 3”

เราไม่ทราบแน่ชัดว่า เหอเม่ยในฐานะเทพห้องส้วมที่เล่าขานในยุคราชวงศ์ถังมีพี่น้องรวมทั้งหมดกี่คน แต่ชี้ชวนให้เชื่อว่า ท่านมิใช่บุตร “คนแรก” หรือบุตร “คนโต” ในครอบครัว หากอยู่ในลำดับที่ 3 ก็เป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม ยังอาจสื่อถึงการเป็นภรรยาคนที่ 3 ได้ด้วย กล่าวคือ ครอบครัวของชนชั้นสูงตั้งแต่สมัยราชวงศ์เว่ยจิ้นเรื่อยมา ฝ่ายชายนิยมมีภรรยาไม่ยอหลายคน กล่าวคือ กฎหมายในสมัยราชวงศ์จิ้นอนุญาตให้ผู้ดำรงตำแหน่งโหวหวัง (侯王) มีภรรยาไม่ยอได้ 8 คน ตำแหน่งจวินหวัง (郡王) มีภรรยาไม่ยอได้ 6 คน ขุนนางชั้นยศที่ 1 และ 2 มีภรรยาไม่ยอได้ 4 คน ขุนนางชั้นยศที่ 3 และ 4 มีภรรยาไม่ยอได้ 3 คน ขุนนางชั้นยศที่ 5 และ 6 มีภรรยาไม่ยอได้ 2 คน ขุนนางชั้นยศที่ 7 และ 8 มีภรรยาไม่ยอได้ 1 คน แต่ในความเป็นจริงครอบครัวที่ฐานะดีล้วนมีค่านิยมที่เลียดูภรรยาไม่ยอหลายคนเช่นกัน (Chang Jianhua, 2020: 192-194) นอกจากนี้ ด้วยปัญหาเกิดจากความวุ่นวายทางการเมือง เพศชายเสียชีวิตกลางสนามรบจำนวนมาก ดังนั้นเพื่อให้สตรีได้รับการเลียดู จึงเกิดข้ออนุญาตดังกล่าวขึ้น หรือจะด้วยเพราะสตรีถูกจับไปเป็นทาสเพื่อสนองกิเลสตัณหาของฝ่ายชายก็พออยู่ไม่น้อย (Bao Jialin, 1995: 65-66) จนกลายเป็นค่านิยมทางสังคมที่ฝ่ายชายจะมีภรรยาหลายคน เป็นเหตุให้มีความคิดที่ว่า “ซานกู” คำนี้คงหมายถึง

“ภรรยาคนที่ 3” โดยเป็นคำที่ใช้เรียกกันภายในครอบครัว สื่อถึงลำดับของผู้เป็นภรรยา เพราะตำนานจื๋อโกบอไว้ว่า สามิของเหอเม่ยดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองโซ่วหยัง ท่านมีชั้นยศสูง ย่อมอาจมีภรรยาได้หลายคน จึงชวนเชื่อว่า “เทพห้องสั่ว” ในที่นี้อาจเป็นเมียคนที่สามก็ได้

อนึ่ง หนังสือ *เสียนอี๋ลู่* ส่วนแรกของเฉินเย่าเหวินสมัยราชวงศ์หมิง อ้างถึงปรีชศกนุ้ยก่งที่ 3 (ค.ศ. 687) ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่บ้านเมืองอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของพระนางอู่เจ๋อเทียน (武则天) หรือบูเช็กเทียน พระองค์เคยได้รับพระราชทานฉายาว่า “เม่ย” (媚) จากจักรพรรดิถังไท่จง (唐太宗) ซึ่งตรงกับชื่อของเทพห้องสั่วที่แพร่หลายในยุคนั้น ที่บอกว่า แซ่เหอ นามเม่ย จะเป็นได้หรือไม่ว่า ภาพลักษณ์ของเมียน้อยในฐานะเทพห้องสั่วส่วนหนึ่งรับมาจากเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับอู่เจ๋อเทียน เพราะตัวของพระนางคือเมียน้อย เราเห็นได้จากหนังสือ *เฉาเหยี่ยเจี้ยนไจ้* 《朝野僉載》 ของจางจั่ว (张鷟) ผู้อยู่ร่วมสมัยกับพระนางอู่เจ๋อเทียน บันทึกปรากฏการณ์ทางสังคมว่า “หลังรัชศกหย่งชู่ (永徽) ได้หล้าต่างร้อง ‘เพลงอู่เม่ยเหยิง’ (武媚娘歌) จากนั้นพระนางได้รับสถาปนาเป็นฮองเฮา (皇后)” (Zhang Zhuo & Fan Shu, 2012: 12) จะเห็นได้ว่า เรื่องราวของพระนางอู่เจ๋อเทียนเป็นประเด็นที่ผู้คนให้ความสนใจ

วิถีชีวิตของเมียน้อยในสังคมปิตาธิปไตยอยู่อย่างไม่สบาย ด้วยระเบียบแบบแผนและกฎจารีตที่กดทับ หลายปัจจัยทำให้เขาถูกกระทำอย่างไม่เป็นธรรม ตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับเทพห้องสั่วถูกเขียนขึ้นในช่วงสังคมบิดเบี้ยว เมียหลงชอบใช้อำนาจไปในทางที่ผิด มองเมียน้อยในฐานะคู่ขัดแย้ง ทำให้ชะตากรรมของเมียน้อยเป็นไปอย่างยากลำบาก น่าสงสาร

ตำนานเรื่องเล่าที่เกี่ยวกับ “เทพห้องสั่ว” ในคติความเชื่อของชาวจีนปรุงแต่งจากมุมมอง “หญิงผู้นำสงสาร” ไปสู่ “เทพสตรี” อันเป็นแนวทางของคติชนวิทยา (Liu Qin, 2021: 176) กล่าวคือ ใช้ภาพลักษณ์ของเมียน้อยที่ต่ำต้อย แต่มีจิตใจที่ดีงาม เพียบพร้อมด้วยปัญญา ชำนาญเรื่องงานบ้าน มาถึงอารมณ์ของผู้ฟังหรือผู้อ่านให้เกิดความรู้สึกสงสาร ดังนั้นเรื่องดังกล่าวคงมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้สั่งสอนผู้เป็นเมียหลงให้เกิดความเมตตา ให้มีความเอื้ออาทรต่อผู้เป็นเมียน้อย เพราะชะตากรรมของเธออย่าแค้นมากพอแล้ว

คติชนคือสิ่งที่เกี่ยวข้องหรือสืบเนื่องกับมนุษย์โดยตรง อันเกิดจากความเข้าใจ ความคิด ความเชื่อ ความมุ่งหวัง และความต้องการต่างๆ ของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งในสังคม ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ดังนั้นคติชนจึงพอจะช่วยให้เราเข้าใจในวัฒนธรรมทางสังคมนั้นๆ ของช่วงเวลานั้นๆ แม้ว่าจะไม่ครบถ้วนหรือครอบคลุมทุกประเด็นก็ตาม (Zhang Zichen, 1995: 45) ซึ่งพัฒนาการของ “ผีเมียน้อย” ในวัฒนธรรมจีนที่ขงจื๊อรันทด น่าสงสาร ก็เนื่องมาจากบทบาทหน้าที่หรือสถานะของพวกเขาในตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ที่ต่ำต้อย ไม่เสมอภาค จึงมักเป็นเบี้ยล่างและถูกกดขี่ทางสังคม

สรุป

ปมปัญหาความรุนแรงภายในครอบครัวสังคมจีนอย่างหนึ่ง ที่ผูกโยงถึงความหึงหวง ความอิจฉาริษยาระหว่างเมียหลวงกับเมียน้อยอันเกิดจากฝ่ายชายผู้ซึ่งเป็นสามีมอบความรัก ความเอ็นดูที่ไม่เท่ากัน เนื่องด้วยสถานะทางสังคมของเมียหลวงที่สูงกว่าเมียน้อย จึงนำไปสู่การกดทับ ข่มเหง กลั่นแกล้งกันต่างๆ นานา ที่มีฝ่ายเมียหลวงคือ “ผู้กระทำ” ส่วนฝ่ายเมียน้อยคือ “ผู้ถูกระทำ”

การตกอยู่ในฐานะ “เมียน้อย” หรือ “เมียรอง” เป็นบาดแผลของสตรีทั่วไป แต่พวกเขาต่างน้อมยอมรับในชะตากรรมของตน เพราะการมีสามีในสังคมจีนยุคจารีตถือว่าดีกว่าอยู่ตัวคนเดียว โดยเฉพาะผู้ที่ฐานะทางบ้านยากจน เพราะอย่างน้อยก็มีข้าวปลารับประทาน แม้จะถูกรังเกียจเหยียดฉันท์จากเมียหลวงก็ตาม

ตำนานเรื่องเล่าเกี่ยวกับ “จื๋อกู” ในฐานะ “เทพห้องสั่ว” เป็นภาพสะท้อนหนึ่งที่ทำให้เราเห็นความโหดร้ายทารุณของสตรีที่กระทำต่อเพศเดียวกัน สถานะของจื๋อกูเปลี่ยนจาก “เมียน้อย” สู่ “ผีเมียน้อย” กระทั่งถึง “เทพธิดา” เกิดจากมุมมองจากความสงสารเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้คงบอกกล่าวกับเราว่า เทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไม่ได้ผูกติดกับสถานะทางสังคมที่สูงต่ำ แต่เกี่ยวโยงกับจิตใจที่ดีงามของบุคคลเหล่านั้น ทั้งตอนที่ยังมีชีวิตอยู่และหลังสิ้นลมหายใจ

การเล่าเรื่อง การปรุงแต่งและการแพร่กระจายของตำนานต่างๆ ล้วนเกิดจากการสมยอมกันระหว่าง “ผู้เล่า” กับ “ผู้ฟัง” ที่มีแนวคิดเดียวกันหรือสอดคล้องในทิศทางที่คล้ายคลึงกัน ยุคราชวงศ์เหนือ-ใต้ เหตุการณ์การฆ่าหมกสัวม ฆาตกรรมอำพรางศพในห้องส้วมคงมีอยู่หลายกรณี จี๋กู่อาจเป็นตัวละครที่ถูกสมมติขึ้นเพื่อปกป้องถึงความผิดปกติของสังคม หรือความเลวร้ายทางสังคม ส่วนเนื้อความที่แฝงด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ รวมถึงการละเล่นผีจี๋กู่ในคำคืนของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1 ตามปีปฏิทินจันทรคติจีน เพื่อสอบถามปัญหาเรื่องภัยจากแมลงที่มีผลกระทบต่อการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมที่กำลังจะเกิดขึ้น อาจสื่อถึงเทพห้องส้วมประทานพรด้านนี้ ซึ่งเป็นการสร้างคุณค่า เป็นการมอบหมายหน้าที่ให้กับสิ่งลี้ลับ เพื่อสร้างความน่าเกรงขาม นอกจากนี้ ตำนานเรื่องเล่าของจี๋กู่ในสำนวนต่างๆ ล้วนไม่กล่าวถึงความอิทธิปาฏิหาริย์และความหึงหวงในตัวนางเลย อันเป็นมูลปัจจัยให้เรามองนางเป็นสตรีที่มีความน่าสงสาร เป็นผู้ที่โดนรังแก จนนางได้รับความเป็นธรรมจากสวรรค์ในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม เราต่างล้วนมีความรู้สึกกว่า “ส้วม” เป็นพื้นที่สกปรก ซึ่งทำให้ฝ่ายชายไม่คิดที่จะดำรงเป็นเทพเจ้าในที่แห่งนี้ กลับสร้างตำนานของเมียน้อยมาแบกรับบทบาทหน้าที่นี้แทน คล้ายเป็นการทดแทนอีกรูปแบบหนึ่งอย่างกลายๆ ได้ด้วย

อนึ่ง การสร้างเรื่องความเจ็บปวดของจี๋กู่ผ่านเสียงร่ำไห้เสียงสะอื้นมาจากทางห้องน้ำมีแต่ตั้งยุคแรกเริ่มของตำนาน (Sheng Wenqiang, 2022: 94-96) ช่วยให้เราเข้าใจและสงสารถึงห้วงอกของความทุกข์ยากของเมียน้อยผู้โดนกระทำ ซึ่งไม่ว่าจะผ่านยุคสมัยใด ภาพลักษณ์ดังกล่าวก็ยังคงสืบเนื่องต่อไป

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

สุวรรณา สถาอานันท์. (2562). หลุนอิ๋ว: ขงจื๊อสนทนา. โอเพ่น โซไซตี้.

ภาษาจีน

Bao Jialin 鲍家麟. (1995). 中国妇女史论集 (四集). 稻香出版社.

Chang Jianhua 常建华. (2020). 中国古代女性婚姻家庭. 中国工人出版社.

Chen Jiasui 陈佳穗. (2003). 宋代笔记小说中之“紫姑神”形象初探. 空大人文学报, (12), 19-36.

Chen Yaowen 陈耀文. (2007). 天中记 (上册). 广陵书社.

Di Hao 翟灏. (2012). 通俗编. 东方出版社.

Fang Xiangdong 方向东. (2019). 大戴礼记. 江苏人民出版社.

Gao Lianjun 高连峻. (2002). 中国婚姻家庭史. 吉林教育出版社.

Ge Zhaoguang 葛兆光. (2006). 古代中国文化讲义. 复旦大学出版社.

Guo Zhong 郭忠. (2015). 看不见的正义. 中国政法大学出版社.

Hong Mai 洪迈. (1981). 夷坚志. 中华书局.

Jia Erqiang 贾二强. (2000). 神界鬼域: 唐代民间信仰透视. 陕西人民教育出版社.

Li Suping 李素平. (2004). 女神・女丹・女道. 宗教文化出版社.

Li Xueqin 李学勤. (1999a). 毛诗正义. 北京大学出版社.

Li Xueqin 李学勤. (1999b). 春秋公羊传注疏. 北京大学出版社.

Liu Jingshu 刘敬叔. (1996). 异苑. 中华书局.

Liu Qin 刘勤. (2021). 神圣与世俗之间: 中国厕神信仰源流考. 生活・读书・新知三联书店.

Liu Su 刘餗 & Li Zhao 李肇. (1999). 隋唐嘉话・唐国史补. 浙江古籍出版社.

Liu Wendian 刘文典. (1989). 淮南鸿烈集解. 中华书局.

- Liu Yuanru 刘苑如. (1999). 《异苑》中的怪异书写与谐谑精神研究：以陈郡谢氏家族的相关记载为主要线索. 中国文哲研究集刊, (14), 51-92.
- Lu Xun 鲁迅. (1997). 古小说钩沉. 齐鲁书社.
- Ma Shutian 马书田. (1997). 中国冥界诸神. 团结出版社.
- Ni Haoshi 倪豪士. (2013). 王梦鸥教授学术讲座演讲集·2011. 国立政治大学中国文学系.
- Pei Ruiqin 裴瑞琴 & Wang Weiwei 王玮玮. (2008). 对民间文化紫姑神的初探. 民风, (6), 132-133.
- Pu Muzhou 浦慕州. (2023). 早期中国的鬼. 新星出版社.
- Qian Zhonglian 钱仲联. (2000). 中国文学大辞典. 上海辞书出版社.
- Shangwu yinshuguan cishu yanjiu zhongxin 商务印书馆辞书研究中心. (2000). 古今汉语词典. 商务印书馆.
- Shen Pingshan 沈平山. (1987). 中国神明概论. 新文丰出版股份有限公司.
- Sheng Wenqiang 盛文强. (2022). 逐妖书：僵尸、海怪、虎外婆……怪奇玄幻的百妖物语. 时报文化出版企业股份有限公司.
- Sima Qian 司马迁. (1963). 史记. 中华书局.
- Sun Xiao 孙晓. (2020). 中国婚姻史. 中国书籍出版社.
- Tao Yi 陶毅 & Ming Xin 明欣. (1994). 中国婚姻家庭制度史. 东方出版社.
- Tian Zuhai 田祖海. (1997). 论紫姑神的原型与类型. 湖北大学学报（哲学社会科学版）, (1), 42-46.
- Wan Junjie 万军杰. (2009). 唐代“妾”的丧葬问题. 魏晋南北朝隋唐史资料, (1), 186-200.
- Wang Dongming 王东明. (1993). 搜神记四种. 陕西旅游出版社.
- Wang Haigen 王海根. (2006). 古代汉语通假字大字典. 福建人民出版社.
- Wang Jinglin 王景琳 & Xu Tao 徐匋. (1992). 中国民间信仰风俗辞典. 中国文联出版社.
- Wang Yi 王逸. (2017). 楚辞章句. 上海古籍出版社.
- Wang Yueqing 王月清. (1998). 中国佛教善恶报应论初探. 南京大学学报（哲学·人文·社会科学版）, (1), 60-67.
- Wu Bingan 乌丙安. (2014). 中国民间信仰. 长春出版社.
- Xu Shen 许慎 & Duan Yucai 段玉裁. (1988). 说文解字注. 上海古籍出版社.
- Yang Fuquan 杨福泉. (1994). 灶与灶神. 学苑出版社.
- Yang Heming 杨合鸣. (2000). 通假字浅论. 武汉大学学报（人文社会科学版）, (1), 99-102.
- Yu Jiaxi 余嘉锡. (2015). 世说新语笺疏. 中华书局.
- Zhang Shiliang 张世亮 Zhong Zhaopeng et al. 钟肇鹏等. (2012). 春秋繁露. 中华书局.
- Zhang Tao 张涛 & Xiang Yongqin 项永琴. (2015). 婚姻史话. 社会科学文献出版社.
- Zhang Zichen 张紫晨. (1995). 中国民俗与民俗学. 南天书局.
- Zhang Zhuo 张鹭 & Fan Shu 范摅. (2012). 朝野僉载·云溪友议. 上海古籍出版社.
- Zhou Ming 周明. (2015). 释神校注. 巴蜀书社.
- Zhou Shaoliang 周绍良 & Zhao Chao 赵超. (2001). 唐代墓志彙编续集. 上海古籍出版社.
- Zhu Ruikai 祝瑞开. (1999). 中国婚姻家庭史. 学林出版社.
- Zhu Tianshun 朱天顺. (1993). 闽台民间天公信仰. 台湾研究集刊, (1), 56-67, 79.